

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Reetta Siukola
Sonja Soronen
Mia Teräsaho

Oikeusasiat ja turvallisuus

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriöissä -hanke

TYÖPAPERI

TYÖPAPERI 16/2017

Reetta Siukola, Sonja Soronen, Mia Teräsaho

Oikeusasiat ja turvallisuus

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriöissä -hanke

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-847-0 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-847-0>

Helsinki, 2017

Lukijalle

Sukupuolen mukaan eriteltyt tilastot ja muut taustatiedot ovat välttämättömiä sukupuolivaikutusten arvioinnin, tasa-arvoanalyysien ja sukupuolten tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden toteutukselle. Tasa-arvotiedon keskuksen laatimat neljä tietokoostetta on laadittu ministeriöiden käyttöön ja niiden tasa-arvotyön tueksi. Tietokoosteet palvelevat kuitenkin myös muita käyttäjiä, sillä ne sisältävät runsaasti tietoa yleisesti sukupuolten tasa-arvosta sekä tietokoosteiden tema-aiheiden näkökulmista. Tietokoosteita voivat hyödyntää esimerkiksi kuntien työntekijät, järjestöt, media, opiskelijat sekä monet muut sukupuolten tasa-arvon parissa toimivat ja siitä tietoa tarvitsevat.

Tasa-arvotietoa ja tietoa sukupuolesta tarvitaan poliittisen päätöksenteon, tasa-arvon edistämisen, tasa-arvopolitiikan seurannan ja arvioinnin sekä kansalaisten oikeuksien toteutumisen tueksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) toimiva Tasa-arvotiedon keskus on pysyvä valtakunnallinen tietopalvelu, joka välittää sukupuolten tasa-arvoon ja sukupuolentutkimukseen liittyvää tietoa. Tietopalvelu toimii tasa-arvotiedon asiantuntijana, vastaa tasa-arvoon ja sukupuoleen liittyviin tietopyyntöihin, tekee yhteistyötä sekä kotimaisten että kansainvälisten tasa-arvotoimijoiden kanssa ja ylläpitää THL:n Sukupuolten tasa-arvo-aihesivustoa.

Tiivistelmä

Reetta Siukola, Sonja Soronen, Mia Teräsaho. Oikeusasiat ja turvallisuus. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriöissä -hanke. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 16/2017. 40 sivua. Helsinki 2017.

ISBN 978-952-302-847-0 (verkkojulkaisu)

Tämä tietokooste on yksi neljästä sosiaali- ja terveysministeriön Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriöissä -hankkeessa tuotetusta tietokoosteesta. Tietokoosteet tarjoavat ministeriöille tukea sukupuolinäkökulman huomioon ottamiseen ja sukupuolivaikutusten arviointiin konkreettisten hallitusohjelman toimenpiteiden valmistelussa ja toteutuksessa. Tietokoosteet tukevat ministeriöiden tasa-arvo-osaamisen vahvistumista, oman sukupuolten tasa-arvoon liittyvän tietotuotannon kehittämistä sekä ministeriöiden välistä yhteistyötä tasa-arvoasioissa. Kaikki neljä tietokoostetta sisältävät tietoa tietokoosteen aiheen kannalta tärkeimmistä vireillä olevista hallituksen kärkihankkeiden toimenpiteistä ja uudistuksista, kansallisista sekä kansainvälisistä tasa-arvositoumuksista ja hallituksen tasa-arvopoliittisista tavoitteista. Lisäksi tietoa on koostettu sukupuolten tasa-arvosta, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta sekä tietokoosteen teema-aiheista. Tietokoosteissa arvioidaan tiedon saatavuutta ja kattavuutta sekä annetaan suosituksia sukupuolen mukaan eritellyn tiedon kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi ministeriöissä.

Tässä tietokoosteessa käsitellään oikeusasioita ja turvallisuutta. Näiden osalta keskitytään etenkin maahanmuuttoon ja kotoutumiseen sekä rikoksen uhrien aseman parantamiseen liittyviin aiheisiin sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulmista. Tietokooste sisältää tietoa muun muassa maahanmuuttajien tasa-arvotilanteesta sekä syrjinnästä etnisen alkuperän ja sukupuolen perusteella. Lisäksi tietokoosteessa esitellään maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyviä sukupuolivaikutusten arviointeja. Tietokoosteessa tarkastellaan väkivaltaa ja rikoksia sukupuolinäkökulmasta syntyvien erityisesti rikoksen uhrin aseman parantamiseen sekä sukupuolittuneen väkivallan ehkäisyyn ja uhrin auttamiseen.

Maahanmuuttajista on saatavilla runsaasti tietoa sukupuolen mukaan eriteltynä. Haasteena maahanmuuttajia koskevan tiedon erittelyssä on sukupuolen lisäksi muiden ihmisten välisiä eroja tuottavien tekijöiden huomioiminen. Huomionarvoista on, että vuonna 2015 Suomeen saapuneet turvapaikanhakijat eivät ole mukana suurimmassa osassa tilastoista ja tutkimuksista. Syrjintää etnisen taustan ja sukupuolen perusteella tapahtuu Suomessa etenkin työmarkkinoilla. Yleisimpiä syrjintäperusteita ovat kansalaisuus, kansallinen tai etninen alkuperä tai kieli sekä sukupuoli.

Rikoksen uhrin aseman kehittäminen on 2000-luvulla noussut yhä keskeisemmäksi osaksi kriminaalipoliittikkaa, ja rikoksen uhrin asemaa on tarkasteltu sukupuolinäkökulmasta. Rikollisuus on sukupuolittunut elämänalue niin rikoksen tekemisen kuin sen uhriksi joutumisenkin osalta sekä valtaväestön että maahanmuuttajien joukossa. Erityisen suuri riski väkivallan kokemiselle on maahanmuuttajanaisilla.

Sukupuolittuneesta väkivallasta on saatavilla melko hyvin tietoa. Säännöllistä seurantatietoa tarvitaan kuitenkin muun muassa rikosten uhrien tukipalveluista, kuten turvakotien käytöstä ja tarpeesta. Erityisen haavoittuvassa asemassa rikoksen uhrin näkökulmasta ovat lähisuhde- ja perheväkivallan sekä seksuaalisen väkivallan uhrin, jotka tarvitsevat yleisten tukipalveluiden lisäksi erityisiä tukipalveluita. Sote-uudistus tulee vaikuttamaan väkivallan uhrien tukipalveluihin ja niiden järjestämiseen. Tässä uudistuksessa vuonna 2015 voimaan tulleen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Istanbulin sopimuksen täysimääräisen toimeenpanon varmistaminen on erityisen tärkeää.

Avainsanat: kotoutuminen, maahanmuutto, naisiin kohdistuva väkivalta, rikollisuus, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen, sukupuolten tasa-arvo, syrjintä, väkivalta

Sammandrag

Reetta Siukola, Sonja Soronen, Mia Teräsaho. Juridiska frågor och säkerhet. Projektet Integrering av könsperspektivet vid ministerierna. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 16/2017. 40 sidor. Helsingfors, Finland 2017.

ISBN 978-952-302-847-0 (nätpublikation)

Denna sammanställning av information är en av de fyra sammanställningar som producerats inom social- och hälsovårdsministeriets projekt Integrering av könsperspektivet vid ministerierna. Sammanställningarna erbjuder ministerierna stöd när det gäller att ta hänsyn till könsperspektivet och bedöma könskonsekvenserna vid den konkreta beredningen och verkställandet av åtgärder i regeringsprogrammet. Sammanställningarna stödjer förstärkandet av jämställdhetskunnandet vid ministerierna, utvecklandet av ministeriernas egen informationsproduktion som anknyter till jämställdheten och samarbetet mellan ministerierna i jämställdhetsfrågor. Alla fyra sammanställningar innehåller information om de för sammanställningens tema viktigaste aktuella åtgärderna och reformerna inom regeringens spetsprojekt, nationella och internationella jämställdhetsåtaganden och jämställdhetspolitiska mål. Dessutom har information samlats till sammanställningarna om jämställdheten, integreringen av könsperspektivet och de informativa temana för respektive sammanställning. I sammanställningarna bedöms tillgången på information och informationens täckning och ges rekommendationer för utvecklingen och utnyttjandet av information som specificerats enligt kön vid ministeriet.

I denna sammanställning av information behandlas juridiska frågor och säkerhet. Behandlingen är särskilt inriktad på frågor som gäller invandring och integrering samt förbättring av ställningen för brottsoffer med perspektiv på kön och jämställdhet. Sammanställningen innehåller information bland annat om invandrarnas jämställdhetssituation och om diskriminering utifrån etniskt ursprung och kön. I sammanställningen presenteras dessutom bedömningar av könskonsekvenser som anknyter till invandring och multikulturalitet. Sammanställningen studerar våld och brott i ett könsperspektiv och fördjupar sig särskilt i förbättring av brottsoffrens ställning, förebyggande av könsbundet våld och hjälp till offret.

Det finns gott om information om invandrare specificerat enligt kön. Könsperspektivet är inte den enda utmaningen när det gäller att strukturera information om invandrare; det gäller också att ta hänsyn till andra faktorer som förorsakar skillnader mellan människor. Det är anmärkningsvärt att de flyktingar som kom till Finland år 2015 inte finns med i största delen av statistiken och forskningen. I Finland sker diskriminering utifrån etnisk bakgrund och kön särskilt på arbetsmarknaden. De vanligaste diskrimineringsgrunderna är medborgarskap, nationellt eller etniskt ursprung eller språk samt kön.

Utveckling av brottsoffrens ställning har blivit en allt viktigare del av kriminalpolitiken under 2000-talet och brottsoffrets ställning har studerats i ett könsperspektiv. Brottslighet är ett könsbundet område både vad gäller de brottsliga gärningarna och brottsoffren såväl för majoritetsbefolkningen som för invandrare. Invandrarkvinnor är särskilt exponerade för risken att bli utsatta för våld.

Det finns relativt gott om information om könsbundet våld. Regelbunden uppföljande information behövs dock bland annat om stödtjänsterna för brottsoffer, såsom om användningen och behovet av skyddshem. Särskilt utsatta med tanke på brottsoffren är offer för närståendevåld, familjevåld och sexuellt våld, som utöver de allmänna stödtjänsterna också behöver särskilda stödtjänster. Social- och hälsovårdsreformen kommer att påverka stödtjänsterna för brottsoffer och ordnandet av dem. I anslutning till denna reform är det särskilt viktigt att säkerställa att Istanbulfördraget om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och familjevåld verkställs i full utsträckning.

Nyckelord: brottslighet, diskriminering, integration, invandring, integrering av könsperspektivet, jämställdhet, våld, våld mot kvinnor

Abstract

Reetta Siukola, Sonja Soronen, Mia Teräsaho. Legal matters and safety. The “Gender mainstreaming in ministries” project. National Institute for Health and Welfare (THL). Discussionpaper 16/2017. 40 pages. Helsinki, Finland 2017.

ISBN 978-952-302-847-0 (online publication)

This information package is one of the four information packages produced as a part of the “Gender mainstreaming in ministries” project of the Finnish Ministry of Social Affairs and Health (STM). These information packages help ministries in gender mainstreaming and the assessment of gender impacts when preparing and taking actions included in the Government Programme. The information packages help ministries strengthen their equality expertise and develop their own production of information concerning gender equality. The information packages support cooperation between ministries on equality-related matters. All four information packages include information about the most important ongoing actions and reforms under the Government’s key projects, national and international equality commitments, and the Government’s equality policy objectives, related to the information package’s topic. They also include information about gender equality, gender mainstreaming and other themes of the information package. The information packages assess the availability and scope of information and make suggestions for developing and using gender-specific information in the ministries.

This information package looks at legal matters and safety. The focus will be on immigration and integration, and on issues related to improving the situation of victims of crime from gender and equality viewpoints. The information package includes information about immigrants’ equality situation and discrimination based on their ethnicity and gender. The information package also highlights some gender impact assessments related to immigration and multiculturalism. The information package looks at violence and crime from a gender perspective, paying particular attention to improving the victim’s status, the prevention of gender-based violence and helping the victim.

There is plenty of gender-specific information available on immigrants. The challenging part of analysing information about immigrants is taking account of other factors that create differences between people. It is noteworthy that the asylum-seekers who arrived in Finland in 2015 are not included in the majority of statistics or studies. In Finland, ethnic and gender-based discrimination is particularly common in the labour market. The most frequent reasons for discrimination include nationality, national or ethnic origins, language and gender.

Improving the status of victims of crime has become an increasingly central aspect of criminal policy in the 2000s. This information package looks at victims’ status from the perspective of gender. Crime – both committing it and falling victim to it – is gendered. This is true for both the general population and immigrants. Female immigrants face a particularly large risk of violence.

Quite a lot of information is available on gendered violence. Regular follow-up data is nonetheless needed for example on support services for victims of crime, such as the use of and need for shelters. Victims of close relationship violence, domestic violence and sexual violence are in a particularly vulnerable position. They need special support services in addition to general ones. The social welfare and health care reform will have an effect on the support services for victims of crime, and the organisation thereof. When the reform takes place, it will be very important to ensure that the Istanbul Convention (2015) on preventing and combating violence against women and domestic violence will be fully implemented.

Keywords: integration, immigration, violence against women, crime, gender mainstreaming, gender equality, discrimination, violence

Sisällys

Lukijalle	3
Tiivistelmä.....	4
Sammandrag.....	5
Abstract	6
1 Yhteenveto	8
2 Vireillä olevia toimenpiteitä ja uudistuksia	9
2.1 Maahanmuutto, turvallisuus ja kotoutuminen.....	9
2.2 Rikoksen uhrien asema ja tukipalvelut	10
3 Tasa-arvopolitiikan ja -sääntelyn lähtökohtia	11
3.1 Kansalliset ja kansainväliset tasa-arvositoumukset	11
3.2 Hallituksen tasa-arvopoliittiset tavoitteet.....	16
4 Tasa-arvotietoa toimeenpanoa varten.....	19
4.1 Yleistietoa sukupuolesta ja sukupuolten tasa-arvosta	19
4.2 Maahanmuuttajien tasa-arvotilanne	21
4.3 Väkivalta ja rikokset sukupuolinäkökulmasta	31
5 Arviointi ja suositukset.....	36
Lähteet.....	39

1 Yhteenveto

- Maahanmuuttoviraston tietojen mukaan vuonna 2015 Suomeen saapui vajaa 32 500 turvapaikanhakijaa eli liki kymmenkertainen määrä edellisvuoteen nähden. Tilanne on täysin poikkeuksellinen aiempaan verrattuna.
- Maahanmuuttajien taustat ovat hyvin erilaisia ja heidän kansallisuutensa, sukupuolensa, ikänsä, kielensä, koulutustasonsa, kuten myös maahantulon syyt voivat vaihdella merkittävästi.
- Alkuperään ja kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kielletty yhdenvertaisuuslaissa ja sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä tasa-arvolaissa.
- Syrjintää etnisen taustan ja sukupuolen perusteella tapahtuu Suomessa etenkin työmarkkinoilla ja kansalaisuus, kansallinen tai etninen alkuperä tai kieli sekä sukupuoli ovat yleisimpiä syrjintäperusteita Suomessa.
- Pakolaisnaiset kohtaavat sukupuolensa vuoksi erityisiä uhkia ja ongelmia (sukupuoleen perustuva vaino, syrjintä, seksuaalinen väkivalta) ja heillä on myös erityistarpeita (liittyen muun muassa kouluttamattomuuteen ja kielitaitoon).
- Sukupuolinäkökulma on tärkeää ottaa huomioon kaikkien maahanmuuttajia koskevien ohjelmien ja strategioiden laatimisessa.
- Rikollisuus on sukupuolittunut elämänalue niin rikoksen tekemisen kuin sen uhriksi joutumisen osalta sekä valtaväestön että maahanmuuttajien joukossa.
- Väkivalta on sukupuolittunut ilmiö, ja Suomessa naisiin kohdistuva väkivalta on valitettavan yleistä. Maahanmuuttajanaishilla on erityisen suuri riski väkivallan kokemiselle.
- Kunniaan liittyvä väkivalta, tyttöjen sukupuolielinten silpominen ja pakkoavioliitot ovat globaaleja ongelmia ja ihmisoikeuskysymyksiä, joiden hoitamisesta myös Suomella on vastuu.
- Rikoksen uhrin aseman kehittäminen on 2000-luvulla noussut yhä keskeisemmäksi osaksi kriminaalipolitiikkaa ja vuonna 2012 Euroopan unioni hyväksyi direktiivin rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista (2012/29/EU).
- Rikoksen uhrin asemaa on tarkasteltu myös sukupuolinäkökulmasta.
- Hallituskauden tavoitteena on varmistaa naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Istanbulin sopimuksen toimeenpano.
- Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi ja uhrien auttamiseksi on olemassa toimijatahoja ja työvälineitä, mutta resursseja on käytössä edelleen liian vähän.

2 Vireillä olevia toimenpiteitä ja uudistuksia

Tässä tietokoosteessa keskitytään oikeusasioihin ja turvallisuuteen. Näiden osalta rajaudutaan tarkastelemaan etenkin maahanmuuttoon ja kotoutumiseen sekä rikoksen uhrien aseman parantamiseen liittyviä aiheita. Lisäksi on laadittu omat tietokoosteensa kolmesta muusta teemakokonaisuudesta.

Tietokoosteet:

1. Kestävä kasvu, julkinen talous ja rakenteet
2. Työllisyys, kilpailukyky, osaaminen ja koulutus
3. Hyvinvointi ja terveys
4. **Oikeusasiat ja turvallisuus**

Teemat valittiin alun perin ministeriöiden tulevaisuuskatsausten ja hallitusohjelman perusteella ja niitä täsmennettiin hallituksen kärkihankkeiden ja muiden keskeisten toimenpiteiden valmistelun edetessä. Teemoja ja tietotarpeita kartoitettiin myös ministeriöille lähetetyllä kyselyllä. Tarkoituksena oli löytää tällä hallituskaudella käynnissä olevia keskeisiä uudistuksia, joiden toteutuksessa sukupuolinäkökulmalle ja tasa-arvon edistämisen tavoitteelle olisi tarvetta ja joiden tueksi arvioitiin tarvittavan koottua tasa-arvotietoa. Teemat valittiin myös siten, että ne koskevat yhtä aikaa useampaa ministeriötä ja luovat siten mahdollisuuksia sekä ministeriöiden väliselle yhteistyölle että tasa-arvon edistämistä koskevan osaamisen ja tiedon kehittämiseksi ja jakamiselle ministeriöiden välillä.

Tässä luvussa kuvataan tarkemmin tämän tietokoosteen teemojen rajausta ja niiden kytkeä hallituspolitiikan kokonaisuuteen. Lisäksi esitellään lyhyesti huhtikuulle 2016 ulottuvan seurannan perusteella myös konkreettiset käynnissä olevat toimenpiteet.

2.1 Maahanmuutto, turvallisuus ja kotoutuminen

Hallitusohjelmassa ja hallituksen listaamissa maahanmuuttopoliittisissa toimenpiteissä korostetaan, että Eurooppaan suuntautuva muuttoliike on saatava hallintaan. Hallituksen maahanmuuttopoliittisissa toimenpiteissä laajamittaisen maahanmuuton todetaan olevan koko suomalaiselle yhteiskunnalle haaste, johon vastaamiseksi tarvitaan sekä nopeita käytännön toimia että pitkävaikutteisia toimia kestävän ratkaisun löytämiseksi. Hallitusohjelmassa hallituksen todetaan edistävän Suomen työllisyyttä ja julkistaloutta vahvistavaa, huoltosuhdetta kohentavaa sekä talouden kansainvälistymistä edistävää työperäistä maahanmuuttoa.

Hallituksen toimeenpano-ohjelman päivityksessä nostetaan esiin maahanmuuton dramaattinen lisääntyminen suhteessa kevääseen 2015. Hallitus on linjannut erikseen turvapaikkapoliittisen toimenpideohjelman, jolla on vastattu turvapaikanhakijoiden määrän merkittävään kasvuun. Lisäksi hallitus on julkaissut kotouttamisen kumppanuusohjelman sekä valmistelee valtion kotouttamisohjelmaa (VALKO).

Päävastuu maahanmuuttopolitiikan ja maahanmuuttoa ja koskevan lainsäädännön valmistelusta on SM:llä. TEM:n vastuulla on kotouttamisasioiden johtaminen. OM puolestaan vastaa yhdenvertaisuuslainsäädännöstä ja ylläpitää syrjinnän seurantarjestelmää.

Hallituksen **työllisyyden ja kilpailukyvyn** kärkihanke 3 paikallisen sopimisen edistämiseksi ja työllistämisen esteiden purkamiseksi sisältää toimenpiteen työllisyyttä ja julkistaloutta vahvistavan, huoltosuhdetta kohentavan sekä talouden kansainvälistymistä edistävän työperäisen maahanmuuton edistämiseksi. Tarkoituksena on varmistaa työvoiman saanti ja tarjonta muun muassa sujuvoittamalla oleskelulupamenettelyä, tehostamalla kansainvälisiä työnvälityspalveluja sekä parantamalla työntekijöiden ja Suomessa tutkintonsa suorittaneiden kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden ja heidän perheenjäsentensä kotoutumispalveluihin nojaavia asettautumispalveluita. Palvelut asiakaslähtöisiksi kärkihankkeen toimenpiteenä tehdään selvitys

asumisperusteisen sosiaaliturvan kohdentumista kansainvälisissä tilanteissa. Selvityksen osana tarkastellaan maahanmuuton kustannuksia ja vaikutuksia sekä ulkomaille maksettavien etuuksien perusteita.

Hallitusohjelman ja hallituksen maahanmuuttopolitiittisten toimenpiteiden ohella maahanmuuttopolitiikkaa ohjaavat Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia ja sen toimenpideohjelma. Maahanmuutto, kotoutumisen ja turvallisuus kytkeytyvät toisiinsa Sisäisen turvallisuuden selonteossa, jossa sisäisen turvallisuuden keskeisiksi kysymyksiksi määritellään maahanmuuton ohella myös rajaturvallisuus, kyberturvallisuus, rikostorjunta ja terrorismin torjunta. SM:n laatima Sisäisen turvallisuuden selonteko valmistui keväällä 2016 ja sen pohjalta laadittava Sisäisen turvallisuuden strategia valmistellaan huhtikuuhun 2017 mennessä.

Maahanmuuttoon liittyviä lainsäädäntöhankkeita on vireillä useita. Niitä ovat esimerkiksi valtion vastaanotokeskusten yhdistäminen hallinnollisesti Maahanmuuttovirastoon, ulkomaalaislupa- ja tiettyjen turvapaikkamenettelyn tehtävien siirto Maahanmuuttovirastolle, järjestyksenvälvojen asettaminen vastaanottokeskuksiin, eräiden rikoksiin syyllistyneiden turvapaikanhakijoiden maasta poistamisen nopeuttaminen sekä perheen yhdistämisen ehtojen tiukentaminen.

Käynnissä olevia kehittämis- ja uudistushankkeita ovat muun muassa OM:n koordinoima TRUST-hanke väestöryhmien välisten hyvien suhteiden edistämiseksi paikallisella ja valtakunnallisella tasolla sekä TEM:n maahanmuuttajien alkuvaiheen palvelupolkujen käyttäjälähtöisen muotoilun hanke TEMWISIT, joka toteutetaan yhdessä Aalto-yliopiston kanssa. TEMWISIT-hankkeessa kootaan ja mallinnetaan eri statuksilla Suomeen saapuvien maahanmuuttajien palvelupolkuja maahanmuuttajien ohjaamiseksi paremmin oikeantyyppisten palvelujen piiriin. Uudenmaan ELY-keskuksen hallinnoima Kotona Suomessa -hanke toteutetaan vuosina 2015–2017 ja siinä kehitetään maahanmuuttajien kotoutumista tukevia palveluita ja prosesseja. Hanke sisältää Hyvä alkua -osion, jossa mallinnetaan pilottiprojektien tulosten pohjalta valtakunnallinen kotoutumisen alkuvaiheen palvelumalli sekä Hyvä polku -osion, jossa vahvistetaan paikallisen, kotouttamista tukevan toiminnan vaikuttavuutta aluekoordinaattorien työn avulla.

2.2 Rikoksen uhrien asema ja tukipalvelut

Hallitusohjelmassa hallitus sitoutuu parantamaan rikoksen uhrin asemaa rikosprosessissa lainsäädäntöä kehittämällä. Ottamalla käyttöön rikoksenteijöiltä perittävän rikosuhrimaksun vahvistetaan uhrien tukipalveluiden valtionrahoitusta. Uhrien tukipalvelut ovat Suomessa suurelta osin kolmannen sektorin vastuulla ja rikosuhrimaksun tuotto kanavoidaan valtionavustuksena näihin palveluihin. Uudistuksen arvioidaan toteutuvan 2016–2017.

Rikoksen uhrin oikeudelliseen asemaan liittyvien lakien valmistelusta ja uhrin aseman yleisestä kehittämisestä toimialallaan vastaa OM, mutta myös etenkin SM:n ja STM:n hallinnonaloilla käsitellään rikoksen uhrin asemaan liittyviä kysymyksiä. OM osallistuu uhrien tukipalveluiden rahoittamiseen myöntämällä valtionavustusta ja kehittää rikosvahinkolain mukaista korvaustoimintaa yhdessä Valtiokonttorin kanssa. Rikoksen uhrien asemaan liittyvissä kysymyksissä keskeisiä ovat myös poliisin toiminta sekä sosiaali- ja terveyspalvelut.

Istanbulin sopimus eli naiseen kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.8.2015. Sopimus sisältää määräyksiä laaja-alaisista ja yhteen sovitettavista toimintaperiaatteista, väkivallan ehkäisystä, väkivallan uhrien suojelusta sekä uhreille tarjottavista tukipalveluista. Sopimuksen edellyttämää yhteensovittamistehtävää varten valtioneuvosto asettaa koordinaatioelimen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vastuulla on muun muassa turvakotipalvelujen järjestäminen ja palveluverkoston koordinointi. Laitos koordinoi myös vakavan parisuhdeväkivallan moniammatillisen riskinarviointimenetelmän (MARAK) ja lastenasiointalomallin (LASTA) kehittämistä. OM on mukana hankkeiden ohjausryhmissä.

3 Tasa-arvopolitiikan ja -sääntelyn lähtökohtia

3.1 Kansalliset ja kansainväliset tasa-arvositoumukset

Sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi on olemassa Suomessa vahva normatiivinen ja sisällöllinen kehikko, joka perustuu sekä kansalliseen että kansainväliseen sääntelyyn ja sitoumuksiin. Mainitut normit sisältävät sekä erityisiä tavoitteita sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän ja eriarvoisuuden poistamiseksi että yleisen velvoitteen sisällyttää sukupuolten tasa-arvon edistäminen osaksi kaikkea toimintaa. Erityisiä velvoitteita asetetaan hallitukselle ja viranomaisille. Tässä osiossa kuvataan nämä normit ja viranomaisvelvoitteet pähkinänkuoressa.

Kansalliset normit Suomen perustuslaki Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta Muu kansallinen lainsäädäntö	EU Euroopan unionin perussopimukset Euroopan unionin perusoikeuskirja Tasa-arvodirektiivit
YK Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW) Pekingin julistus ja toimintaohjelma Ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskeva yleissopimus YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja siihen liittyvä valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista (KP-sopimus) Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus)	EN Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (nk. Istanbulin sopimus) Euroopan ihmisoikeussopimus Euroopan sosiaalinen peruskirja Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta

Kansalliset normit

Kansallisesti relevantti sukupuolten tasa-arvoon liittyvä lainsäädäntö koostuu Suomen perustuslaista (731/1999) ja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetusta laista (tasa-arvolaki 609/1986). Sukupuolten tasa-arvoon viittaavaa sääntelyä on myös useissa muissa laeissa, kuten työlainsäädännössä, perheitä ja palveluita koskevissa laeissa, rikoslainsäädännössä, ulkomaalaisasioita koskevissa laeissa, opetukseen, liikuntaan ja nuorisoon liittyvissä laeissa, kuntia ja alueita koskevassa sääntelyssä ja kuluttajansuojalaissa. Tarkempi kooste näistä laeista on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Sukupuolten tasa-arvo -sivustolla.

Suomen perustuslaki

Perustuslaki kieltää syrjinnän sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vammaisuuden, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteis-

<p>kunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrittäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.</p> <p>Suomen perustuslaki (731/1999)</p>
<p>Tasa-arvolaki</p> <p>Lakia naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta kutsutaan tasa-arvolaksi. Se sisältää säännökset sukupuolten tasa-arvon edistämisestä ja syrjinnän kielloista sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.</p> <p>Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)</p>
<p>Yhdenvertaisuuslaki</p> <p>Yhdenvertaisuuslaissa on säännökset yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämisestä ja syrjinnän kielloista muun henkilön liittyvän syyn kuin sukupuolen perusteella.</p> <p>Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)</p>
<p>Tasa-arvoon liittyvä lainsäädäntö</p> <p>Tasa-arvotiedon keskus: Tasa-arvoon liittyvä sääntely</p> <p>https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tasa-arvolaki/tasa-arvoon-liittyva-saantely</p>

Tasa-arvolain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä sen toteuttamiseksi parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Tasa-arvolaki sisältää syrjintää ja tasa-arvon edistämistä koskevia säännöksiä sekä säännöksiä lain valvonnasta ja seuraamuksista. Seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella ovat tasa-arvolain mukaan syrjintää.

Viranomaisten kannalta tasa-arvolaisissa olennaista on ensinnäkin syrjintäkielto sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Kiellettyä on sekä välitön että välillinen syrjintä. Viranomaisen velvollisuutena on myös sukupuolten tasa-arvon suunnitelmallinen edistäminen (sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen) sekä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy viranomaisen varsinaisessa toiminnassa ja palveluissa. Tavaroiden ja palvelujen saatavuutta ja tarjontaa sääntelee erillinen syrjintäkielto. Työnantajana viranomaisen on edistettävä henkilöstön tasa-arvoa ja laadittava henkilöstöä koskeva tasa-arvosuunnitelma samojen säännösten mukaan kuin muidenkin työnantajien. Tasa-arvolaki sisältää myös 40 prosentin kiintiösäännöksen, joka koskee valtion komiteoita, neuvottelukuntia ja muita vastaavia toimielimiä, kunnallisia toimielimiä sekä kuntien välisen yhteistoiminnan toimielimiä.

Tämän tietokoosteen teemojen kannalta olennaista sääntelyä on lisäksi ainakin seuraavissa laeissa:

- Rikoslaki (39/1889) sisältää säännökset muun muassa pahoinpitelystä ja seksuaalirikoksista sekä muista henkilöön kohdistuvista rikoksista, kuten esimerkiksi ahdistelusta, vapaudenriistosta, vainoamisesta ja pakottamisesta.
- Rikoksen uhrien oikeuksista, suojelusta ja avustamisesta säädetään erikseen muun muassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997) ja rikosvahinkolaissa (1204/2005). Esitutkintalaissa (805/2011) on otettu huomioon lähisuhde- ja perheväkivaltaa koskevia erityispiirteitä muun muassa kuulusteluihin, tukihenkilöön ja oikeudenkäyntiavustajaan liittyen. Rikos- ja riitaasioiden sovittelusta säädetään omassa laissaan (1015/2005).
- Laki lähestymiskiellosta (898/1998) sisältää säännökset lähestymiskiellon hakemisesta ja soveltamisesta ja rikoslaki puolestaan säännökset lähestymiskiellon rikkomista koskevista sanktioista.

Turvakotilainsäädännön tarkoituksena on turvata valtakunnallisesti laadukkaat ja kokonaisvaltaiset turvakotipalvelut henkilöille, joihin kohdistuu läheisyydessä väkivaltaa tai jotka elävät väkivallan uhan alla (laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 1354/2014).

- Ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota koskevat säännökset ovat rikoslaissa ja järjestyslaissa (612/2003).
- Ulkomaalaislaki (301/2004) sisältää muun muassa säännöksiä ihmiskaupan uhrien asemasta. Lain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa ulkomaalaisasioissa sekä edistää hallittua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen. Kotoutumislaki (laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010) puolestaan säädetään maahanmuuttajan kotoutumisen ja osallistumismahdollisuuksien tukemisesta ja edistämisestä. Lain tarkoituksena on muun muassa edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken.
- Tasa-arvoa loukkaavaa mainontaa koskeva sääntely on kuluttajansuojalaissa (38/1978). Sen mukaan markkinointia pidetään hyvän tavan vastaisena, jos se loukkaa ihmisarvoa. Ihmisarvoa loukkaavaa on henkilön esittäminen alentavalla, väheksyvällä tai halventavalla tavalla. Lisäksi markkinointia pidetään hyvän tavan vastaisena, jos siinä esiintyy muun muassa sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Markkinoinnin lainmukaisuutta valvoo kuluttaja-asiamies.

CEDAW ja Pekingin toimintaohjelma

Kansainvälisesti tärkeimmän normatiivisen pohjan sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi muodostavat YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 68/1986, CEDAW-sopimus) sekä sopimuksen tavoitteita edistävät asiakirjat. Sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltäminen on kuitenkin vanhempaa perua ja vahvistettu jo YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa vuonna 1948. Lisäksi kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 7–8/1976; KP-sopimus) sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 6/1976; TSS-sopimus) on määräykset, joiden mukaan sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien nauttiminen on turvattava kaikille ilman minkäänlaista syrjintää.

CEDAW-sopimus hyväksyttiin vuonna 1979 YK:n yleiskokouksessa ja ratifioitiin Suomessa tasa-arvolain säätämisen yhteydessä vuonna 1986. Sopimus on oikeudellisesti sitova ja se sääntelee muun muassa naiskauppaa ja prostituutiota, osallistumista poliittiseen ja muuhun julkiseen elämään, kansalaisuutta, koulutusta, työelämää, terveydenhoitoa, talous- ja yhteiskuntaelämän aloja yleisesti, maaseudun naisia, oikeudellista tasa-arvoa ja oikeustoimikelpoisuutta sekä avioliittoa ja perhesuhteita.

Suomi on sitoutunut myös CEDAW-sopimuksen toimeenpanoa täsmentävään vuonna 1995 vahvistettuun **Pekingin julistukseen ja toimintaohjelmaan**, joka asettaa poliittisia velvoitteita Suomen hallituksille. Toimintaohjelmaan sisältyy pääosin kaikki CEDAW-sopimuksen teema-alueet, mutta niitä käsitellään toimintaohjelmassa huomattavasti laajemmin. Pekingin toimintaohjelmassa kiinnitetään lisäksi huomiota naisten köyhyysasteeseen, aseellisiin konflikteihin, naisiin ja ympäristöön sekä tyttöjen asemaan. Pekingin toimintaohjelma myös velvoittaa hallituksia sukupuolivaikutusten arviointien tekemiseen sekä osoittamaan niiden toteuttamiselle riittävät varat.

Kiteytettynä voi sanoa, että nämä kaksi asiakirjaa luovat keskeisen sisällön naisten aseman parantamiselle sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Ne luovat maailmanlaajuisen standardin sille, mitä naisten ja miesten välillä tasa-arvolla tarkoitetaan, ja pyrkivät varmistamaan, että ihmisoikeussopimusten yleiset velvoitteet toteutuvat täysimääräisesti myös naisten osalta. Ne ovat myös Suomen sitoumuksia sukupuolien välisen tasa-arvon vahvistamiseksi sekä sukupuolisteriötyyppien ja sukupuolen mukaisen segregaatian purkamiseksi kansallisessa politiikassa. Suomi on uudistanut sitoumuksensa CEDAW-sopimuksen ja Pekingin toimintaohjelman toimeenpanoon viimeksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden (Agenda 2030) vahvistamisen yhteydessä.

CEDAW-sopimuksen toimeenpanoa seuraava komitea on ilmaissut huolensa siitä, että yleissopimusta ei tunneta Suomessa yleisesti riittävästi ja siihen vedotaan ja sitä sovelletaan vain rajoitetusti (UN 2014, 2). CEDAW-sopimusta voisi hyödyntää kattavammin esimerkiksi säädösvalmistelussa, hallituksen eri politiikka-alueiden ohjelmissa, CEDAWin sekä kaikkien ihmisoikeussopimusten raportoinnissa. Lisäksi on kiinnitetty huomiota myös miesten ja sukupuolivähemmistöjen tasa-arvokysymyksiin. Esimerkiksi CEDAW-sopimuksen toimeenpanon seurannassa Suomea on pyydetty kiinnittämään enemmän huomiota muun muassa transsukupuolisten asemaan sekä miesten osuuteen vanhempainvapaiden käytössä. (UN 2014, 4–11.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeudet

Kansainväliset ihmisoikeusjuristit ovat muotoilleet periaatteet YK:n ihmisoikeuksien täydennykseksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen osalta. Suomi tukee näiden periaatteiden ottamista kansainvälisen ihmisoikeusnormiston perustaksi.

[Yogyakartan periaatteet \(englanniksi\)](#)

Alla on joitakin esimerkkejä oikeusasioihin ja turvallisuuteen liittyvistä teemoista CEDAW-sopimuksessa ja Pekingin toimintaohjelmassa:

- CEDAW-sopimuksen 6 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin, lainsäädäntötoimet mukaan lukien, estääkseen kaikenlaisen naisten kaupan ja naisten prostituutiosta hyötymisen.
- CEDAW-komitea on myös vuosina 1989 ja 1992 antamissaan yleissuosituksissa no. 12 (General Recommendation A/44/38) ja no. 19 (General Recommendation A/47/38) määritellyt naisiin kohdistuvan väkivallan CEDAW-sopimuksessa tarkoitetuksi syrjinnäksi.
- Sopimuksen 16 artiklassa säännellään myös avioliittoon ja perhesuhteisiin liittyviä asioita. Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin poistaakseen naisten syrjinnän kaikissa avioliittoon ja perhesuhteisiin liittyvissä asioissa ja erityisesti turvata miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta muun muassa sama oikeus solmia avioliitto ja sama oikeus vapaasti valita aviopuolisonsa ja mennä avioliittoon vain omasta vapaasta tahdostaan. Lapsen kihlaaminen ja lapsiavioliitto on katsottava mitättömiksi ja ryhdyttävä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin, mukaan lukien lainsäädäntötoimet, avioliiton solmimisen vähimmäisiän määrittämiseksi ja avioliittojen viralliseen väestörekisteriin kirjaamisen pakolliseksi saattamiseksi.
- Pekingin toimintaohjelman tavoitteena on toimia integroidusti naisiin kohdistuvan väkivallan estämiseksi ja eliminoimiseksi. Hallitusten on tuomittava naisiin kohdistuva väkivalta sekä säännöllisesti tarkistettava ja analysoitava lainsäädäntöään, jotta se toimii mahdollisimman tehokkaasti naisiin kohdistuvan väkivallan poistajana. Erityisesti huomiota tulisi kiinnittää väkivallan kohteeksi joutuneiden naisten suojeluun ja heidän mahdollisuuteensa saada oikeudenmukaisia ja tehokkaita oikeuspalveluita. On luotava turvallinen ympäristö, joka auttaa naisia ja tyttöjä ilmoittamaan heihin kohdistuneesta väkivallasta sekä nostamaan syytteen. Väkivallan uhreiksi joutuneille naisille tulee järjestää turvakoteja sekä hätäapua, lääkinnällistä, psyykkistä ja muuta neuvontaa ja terapiaa ja näistä tukipalveluista tulee levittää tietoa laajasti. Esimerkiksi hyväksikäyttöön liittyvän informaation jakamisessa avainasemassa ovat välitason instituutiot kuten esimerkiksi terveyskeskukset, perhesuunnitteluneuvolat, kouluterveydenhoito, neuvolat sekä siirtolaisperheiden palvelukeskukset. (UM 1996:6, 65–68.)
- Koulutuksessa ja valistuskampanjoissa on todettava väkivallan loukkaavan naisten ihmisoikeuksia, opetettava väkivallatonta kanssakäymistä sekä pyrittävä muuttamaan miesten ja naisten kulttuurisia käytösmalleja liittyen erityisesti toisen sukupuolen alemmuuteen tai ylemmyyteen ja kaavamaisiin mies- ja naisrooleihin. Väkivallantekijöille järjestettävien terapia-, neuvonta-, kuntoutus- ja sopeuttamisohjelmien kautta tulee pyrkiä siihen, että väkivalta ei enää toistuisi. Seksuaalisen häirinnän ja muiden naisiin kohdistuvan väkivallan muotojen poistamiseksi oppilaitoksista, työpaikoilta ja muualta on kehitettävä ohjelmia ja toimintatapoja. Tutkimustietoa naisiin kohdistuvan vä-

kivallan eri muotojen syistä ja seurauksista sekä ennaltaehkäisevien toimien tehokkuudesta tulee lisätä ja tutkimustuloksia levittää laajasti. Pekingin toimintaohjelman tavoitteena on myös poistaa naisilla käytävä kauppa sekä auttaa prostituutiosta ja ihmiskaupasta johtuvan väkivallan uhreja. (UM 1996:6, 66–70.)

- Pekingin toimintaohjelman tavoitteena on lisätä naisten osallistumista viestimien kautta tapahtuvaan ilmaisuun sekä uuden viestintäteknologian kehitykseen. Tavoitteena on myös edistää tasapainoista ja stereotyyppitöntä kuvaa naisista tiedotusvälineissä ja tämän vuoksi tiedotusvälineitä tulee rohkaista pidättäytymään esittämästä naisia alempiarvoisina tai seksiohjeina ja kauppatavarana. Samalla on sitouduttava käsitykseen, jonka mukaan seksististen stereotyyppien esittäminen mediassa on sukupuolista syrjintää, joka alentaa ja loukkaa naisia. Viestinnän ammattilaisille tulisi kannustaa järjestettäväksi koulutusta, jossa pyritään edistämään sukupuolistereotyyppittömän ja monimuotoisen naiskuvan esittämistä mediassa. (UM 1996:6, 124–127.)

EU-sääntely

Sukupuolten tasa-arvo on mukana Euroopan unionista (SEU) ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyssä sopimuksessa (SEUT), oikeudellisesti sitovassa perusoikeuskirjassa ja sitä säännellään myös direktiiveillä.

Euroopan unionin perussopimus Amsterdamin sopimuksesta, vuodesta 1997 lähtien on velvoittanut jäsenmaita poistamaan epätasa-arvoa ja edistämään naisten ja miesten tasa-arvoa kaikissa EU:n toimivaltaan liittyvissä asioissa. Sopimuksen mukaan sukupuolten tasa-arvo on yksi EU:n perusperiaatteista (SEU 2 artikla). Unioni pyrkii kaikissa toimissaan poistamaan eriarvoisuutta miesten ja naisten välillä, edistämään miesten ja naisten välistä tasa-arvoa (SEUT 8 artikla) sekä torjumaan syrjintää (SEUT 10 artikla). **EU:n perusoikeuskirjan** III-luku sisältää tasa-arvoa koskevat artiklat, joista 23 artikla koskee naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.

Euroopan unionin perusoikeuskirja

23 artikla: Naisten ja miesten välinen tasa-arvo

Naisten ja miesten välinen tasa-arvo on varmistettava kaikilla aloilla työelämä ja palkkaus mukaan lukien.

Tasa-arvon periaate ei estä pitämästä voimassa tai toteuttamasta toimenpiteitä, jotka tarjoavat erityisetuja aliedustettuna olevalle sukupuolelle.

EU:n tasa-arvodirektiivit liittyvät pitkälti työelämän ja työn ja perheen yhteensovittamisen kysymyksiin:

- Direktiivi miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa (2006/54/EY)
- Direktiivi miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin (2010/41/EU)
- Direktiivi miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan alalla (2004/113/EY)
- Direktiivi toimenpiteistä raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden tai imettävien työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen kannustamiseksi työssä (92/85/ETY)

- Direktiivi BUSINESSEUROOPEN, UEAPME:n, CEEP:n ja EAY:n tekemän vanhempainvapaata koskevan tarkistetun puitesopimuksen täytäntöönpanosta ja direktiivin 96/34/EY kumoamisesta (2010/18/EU)
- Direktiivi miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä (79/7/ETY).

Euroopan neuvosto

Myös Euroopan neuvoston sopimukset sääntelevät sukupuolten tasa-arvon edistämistä. Suomi on ratifioinut Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS 52/2015), joka on ensimmäinen naisten oikeuksia säätelevä eurooppalainen sopimus. Sukupuolten tasa-arvon kannalta olennaisia ovat myös sopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 43/2012), ihmisoikeussopimus (SopS 18/1990) sekä Euroopan sosiaalinen peruskirja (SopS 78/2002).

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (nk. **Istanbulin sopimus**) velvoittaa ehkäisemään uhriksi joutumista ja tukemaan uhria. Väkivallan ehkäisyn osalta (luku III) korostetaan muun muassa haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistä huomioon ottamista, valistusta ja koulutusta, ennalta ehkäisevien puuttumis- ja hoito-ohjelmien tarjoamista sekä yksityisen sektorin ja joukkoviestintien osallistumista. Tuen osalta (luku IV) mainitaan muun muassa yleiset ja erityistukipalvelut, turvakodit, auttavat puhelimet, seksuaalisen väkivallan uhrien tukeminen sekä väkivaltaa nähneiden lasten erityinen tuki. Sopimus sisältää myös muun muassa rikoslainsäädäntöön, oikeusprosesseihin, maahanmuuttoon ja turvapaikanhakijoihin liittyviä säännöksiä (luvut V–VII).

3.2 Hallituksen tasa-arvopoliittiset tavoitteet

Suomessa sukupuolten tasa-arvon edistäminen institutionalisoitui valtionhallintoon vuonna 1972, kun ensimmäinen tasa-arvoelin Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) perustettiin. Vuonna 1980 laadittiin ensimmäinen hallituksen tasa-arvo-ohjelma ja vuodesta 1997 lähtien kaikilla Suomen hallituksilla on ollut omat tasa-arvopoliittiset ohjelmansa.

Nykyinen **hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019** (STM 2016:4) sisältää tavoitteita muun muassa työelämän tasa-arvon ja työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen parantamiseksi, koulutuksen ja liikunnan tasa-arvotyön edistämiseksi, naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi sekä miesten hyvinvointierojen pienentämiseksi. Lisäksi hallitus arvioi hankkeidensa sukupuolivaikutuksia.

Tämän tietokoosteen teemojen kannalta tasa-arvo-ohjelman keskeisiä tavoitteita ja toimenpiteitä ovat muun muassa seuraavat:

- Hallitus pyrkii parantamaan ulkomaalaistaustaisten naisten ja miesten mahdollisuuksia työllistyä ja integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Tätä tarkoitusta varten vahvistetaan tasa-arvoisaloitusta ja sukupuolinäkökulmaa kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottopalveluissa sekä kansainvälistä suojelua saaneiden ja muiden maahanmuuttajien kotoutumista edistävissä palveluissa ja tukitoimissa. Lisäksi tuetaan ulkomaalaistaustaisissa perheissä naisten ja miesten tasapuolisen lasten hoidon ja kasvun tukemista tasa-arvoisen työllistymisen ja opiskelumahdollisuuksien edistämiseksi. Yleisesti työelämän osalta tasa-arvo-ohjelman tavoitteena on pienentää naisten ja miesten palkkaeroja sekä lieventää työmarkkinoiden jatkautumista naisten ja miesten aloihin ja ammatteihin.
- Tasa-arvo-ohjelmassa on sitouduttu myös Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon ja sen varmistamiseen, että naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden palvelut otetaan osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Tavoitteena on myös yhtenäisen palveluketjun luominen seksuaalisen väkivallan uhreille.

Toinen keskeinen kansallista tasa-arvopolitiikkaa linjaava asiakirja on **valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta** vuodelta 2010. Järjestyksessään ensimmäinen tasa-arvoselonteko kuvaa hallitusten keskeisiä tavoitteita, jotka ovat keskittyneet muun muassa naisten osuuden kasvattamiseen päätöksenteossa, työelämän ja koulutuksen tasa-arvokysymyksiin, perhevapaiden tasaisempaan jakautumiseen sekä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Selonteko linjaa sukupuolten tasa-arvon edistämistä vuoteen 2020 saakka. Sen mukaisesti sukupuolten tasa-arvon toteutuminen vaatii vielä määrätietoista työtä useilla eri osa-alueilla.

Keskeisiä osa-alueita tämän tietokoosteen kannalta ovat muun muassa seuraavat:

- Valtioneuvoston selonteko linjaa naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, lähisuhdeväkivaltaan ja ihmiskauppaan liittyviä tavoitteita. Linjausten mukaan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytyöhön luodaan pitkän tähtäimen kehitystavoitteet, väkivallan ehkäisyn, tiedonkeruun ja tilastoinnin kehittäminen varmistetaan ja väkivallan ehkäisytyötä tekevien ammattiryhmien asiantuntemuksen jatkuvuus turvataan. Asennekasvatusta ja väkivallan ehkäisyä oppilaitoksissa, työpaikoilla ja kansalaisyhteiskunnassa vahvistetaan ja väkivallan uhrien ja muiden osapuolien palvelut varmistetaan ja vahvistetaan lainsäädännöllisiä keinoja uhrin suojelemiseksi sekä väkivallan uusiutumisen ehkäisemiseksi. Palveluiden suunnittelussa ja toimeenpanossa huomioidaan väkivaltaa ja väkivallan uhkaa kokeneiden vähemmistöryhmien kuten esimerkiksi etnisten vähemmistöjen, maahanmuuttajien, vammaisten, ikääntyvien sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen ja lasten erityistarpeet. Ihmiskaupan torjumiseksi ihmiskaupan vastaista toimintaa arvioidaan ja kehitetään sukupuolinäkökulmasta sekä tehostetaan uhrien tunnistamista ja auttamisjärjestelmään ohjautumista tutkittaessa prostituutiotarkoituksessa tapahtuvia ihmiskaupparikoksia. (STM 2010:8, 45–47.)
- Maahanmuuttajia koskevia kirjauksia on osana työelämän tavoitteita. Hallitus pyrkii kehittämään suomalaista työelämää ja koko yhteiskuntaa niin, että asenteet maahanmuuttajia ja muita vähemmistöjä, muun muassa romaneja, vammaisia henkilöitä, saamelaisia sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä, kohtaan muuttuvat myönteisemmiksi ja tosiasialliset työnsaantimahdollisuudet paranevat. Tasa-arvopoliittisia tavoitteita asettaessa on tärkeää tunnistaa vähemmistöryhmiin kuuluvien miesten ja naisten erityisongelmat ja edistää heidän tasa-arvoista asemaansa työelämässä. Samoin on tärkeää entistä aktiivisemmin puuttua tilanteisiin, joissa syrjintä työelämässä liittyy useampaan kuin yhteen perusteeseen, esimerkiksi sekä sukupuoleen että etniseen taustaan tai seksuaalivähemmistöön kuulumiseen. (STM 2010:8, 41–42.)

Tasa-arvo-ohjelma

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2016–2019 asetetaan konkreettiset tavoitteet tasa-arvon ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen edistämiseksi.

[Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019](#)

Tasa-arvoselonteko

Vuonna 2010 valmistunut ensimmäinen valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta arvioi tasa-arvopolitiikan toteutusta viime vuosikymmenillä sekä linjaa sen tavoitteita vuoteen 2020 saakka.

[Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta](#)

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Naisten ja miesten välinen tasa-arvo on tunnustettu Suomessa keskeiseksi yhteiskunnalliseksi päämääräksi, joka tulee huomioida kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnassa. Sukupuolten tasa-arvoa on usein todettu edistettävän kaksoisstrategialla. Yksi osa strategiaa on poikkihallinnolliset tasa-arvopolitiikan erityistoimet, joita toteutetaan tasa-arvon esteiden poistamiseksi. Toinen osa taas on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kaikkeen päätöksentekoon ja sen valmisteluun. (STM 2010:8, 14.)

Suomessa sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen perustuu Euroopan neuvoston asiantuntijaryhmän määritelmään vuodelta 1998. Keskeistä tässä työssä ovat prosessien muuttaminen, sukupuolinäkökulman sisällyttäminen kaikkeen toimintaan ja kaikille kuuluva toteuttamisvastuu:

Valtavirtaistaminen on poliittisten ja hallintoprosessien uudelleen organisoimista, parantamista, kehittämistä ja arviointia niin, että pyrkimys sukupuolten tasa-arvoon sisällytetään kaikkeen politiikkaan ja hallintotoimiin, kaikilla tasoilla ja kaikissa vaiheissa niiden toimijoiden toimesta, jotka normaalisti näihin osallistuvat.

Tasa-arvolain 4 § sisältää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen velvoitteen. Sen mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen sitoudutaan myös hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2016–2019 (STM 2016:4), jonka mukaan kaikki ministeriöt ovat sitoutuneet edistämään sukupuolten tasa-arvoa toiminnassaan. Keskeisiin yhteiskunnallisiin ja hallinnollisiin uudistuksiin kuten hallituksen kärkihankkeisiin valtavirtaistetaan sukupuolinäkökulma. Kaikkien ministeriöiden tulee myös selvittää politiikka-alansa keskeiset tasa-arvohaasteet, sisällyttää lainvalmisteluun sukupuolivaikutusten arviointi sekä varmistaa toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien työskentelymahdollisuudet. Ministeriöt myös jatkavat valtavirtaistamisen yhteistä kehittämistä muun muassa toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien verkostossa ja varmistavat, että hallinnonalalla tuotetaan sukupuolen mukaan jaoteltua tietoa ja että sitä käytetään valmistelun ja päätöksenteon pohjana.

- Tämän tietokoosteen teemojen kannalta erityisenä seurattavana hankkeena mainitaan valtion kotoittamisohjelma.

Valtioneuvoston tasa-arvoselonteossa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista koskevat linjaukset käsittelevät pääasiassa valtionhallinnon toimintaa. Selonteon mukaan sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan valtionhallinnon toiminnan ja talouden suunnittelun avainprosesseihin, kuten säädösvalmisteluun, talousarvion laadintaan ja seurantaan, strategiatyöhön ja alaisen hallinnon tulosohtaukseen. Huomiota kiinnitetään myös työn resursseihin, jatkuvuuteen ja osaamisen kehittämiseen ministeriössä. Lisäksi tavoitteena ovat muun muassa valtavirtaistamista koskevan sääntelyn vahvistaminen ja täsmentäminen tasa-arvolaissa sekä miesten asemaan liittyvien näkökulmien huomioonottaminen osana sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista. (STM 2010:8, 32–34.)

4 Tasa-arvotietoa toimeenpanoa varten

4.1 Yleistietoa sukupuolesta ja sukupuolten tasa-arvosta

Moninainen sukupuoli

Sukupuoli on moninainen asia sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta. Sen ulottuvuuksia voidaan hahmottaa esimerkiksi seuraavalla jaottelulla:

- a. *Biologinen sukupuoli* -termiä on käytetty silloin, kun on puhuttu ruumiillisista sukupuolen määrittelyn ulottuvuuksista, kuten anatomiasta, kromosomeista tai hormoneista. Biologinen sukupuoli on määrittynyt kaksijakoisena, vaikka tosiasiaa myös sukupuoleen liitetyt biologiset tunnusmerkit ovat moninaisia ja niiden määrittely muuttunut historiallisesti eri yhteyksissä. Tästä syystä sukupuolen biologisen ulottuvuuden korostaminen on usein harhaanjohtavaa. Monesti voi käyttää mie-luummin esimerkiksi termiä syntymässä määritelty sukupuoli.
- b. *Sosiaalinen sukupuoli* tarkoittaa niitä rooleja, odotuksia ja merkityksiä, joita sukupuoliin liitetään. Myös sosiaalinen sukupuoli on määritelty usein kaksijakoisena. Kuitenkin nykyään kaksijakoisia sukupuolirooleja ja jaon normatiivisuutta pidetään rajoittavina ja eriarvoisuutta ylläpitävinä.
- c. *Juridisella sukupuolella* tarkoitetaan henkilön laillista sukupuolta, joka ilmenee henkilötunnuksesta. Juridinen sukupuoli vahvistetaan syntymässä tai sukupuolenkorjausprosessin yhteydessä. Suomessa on tällä hetkellä kaksi juridista sukupuolta, nainen ja mies.
- d. *Sukupuoli-identiteetillä* puolestaan tarkoitetaan henkilön omaa kokemusta sukupuolestaan sekä tapaa ilmaista sukupuoltaan esimerkiksi pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. Sukupuoli-identiteetti ei välttämättä vastaa syntymässä määriteltyä sukupuolta eikä rajaudu vain kahteen juridiseen sukupuoleen. Itse määritelty sukupuoli-identiteetti on suositeltavin tapa ymmärtää yksilön sukupuoli.

Käytännön työn kannalta on hyvä määritellä, mitä sukupuolen ulottuvuutta kulloinkin tarkastelee. Tilastoissa on useimmiten kyse joko itse ilmoitetusta sukupuolesta (sukupuoli-identiteetti) tai henkilötunnukseen perustuvasta sukupuolesta (juridinen sukupuoli). Biologiset näkökohdat voivat olla olennaisia esimerkiksi sairauksien ennaltaehkäisyn ja hoidon näkökulmasta. Sukupuoli-identiteetti ja sosiaalinen sukupuoli vaikuttavat meihin kenties eniten. Sosiaalisessa sukupuolella on kyse siitä, miten näemme ja määrittelemme toisemme. Sukupuoli-identiteetissä on puolestaan kyse siitä, miten määrittelemme itsemme. Sukupuolella tarkoitetaan tilanteesta riippuen näitä kaikkia.

Sukupuolen sosiaalisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä avaa esimerkiksi seuraava myös oppikirjaksi tarkoitettu yleisteos:

- ✓ **Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) (2010) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.**

Käsikirja avaa sukupuolen rakentumista ja sukupuolentutkimusta humanistisesta ja yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Kirjan aiheina ovat muun muassa sukupuolen merkitys vanhemmuudessa, työelämässä, kasvatuksessa, politiikassa ja kielessä ja se tarkastelee myös sukupuolta suhteessa muihin yhteiskunnallisiin eroihin.

Lue lisää: Tasa-arvotiedon keskus: Sukupuoli (<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli>)

Lue lisää: Tasa-arvotiedon keskus: Sanasto (<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto>)

Sukupuolten tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvolle löytyy useita määritelmiä, joista olennaisia elementtejä on yhdistelty Tasa-arvotiedon keskuksen sanastosta löytyvään määritelmään:

Sukupuolten tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Usein puhutaan sekä muodollisesta tasa-arvosta, eli syrjimättömyydestä ja yhdenvertaisista oikeuksista ja kohtelusta, että tosiasiallisesta tasa-arvosta eri tilanteiden ja niiden lopputulosten suhteen. Sukupuolten tasa-arvoon vaikuttavat sukupuolen ohella myös muut, yhteiskunnallista eriarvoisuutta aiheuttavat tekijät. Tästä syystä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi tarvitaan nämä risteävät tekijät huomioonottavaa intersektionaalista tarkastelua.

Aiemmissa luvuissa on annettu esimerkkejä siitä, mitä sukupuolten tasa-arvo tarkoittaa Suomen kansainvälisten ja kansallisten sitoumusten valossa.

Hyviä yleisteoksia sukupuolten tasa-arvosta ja sen edistämisestä Suomessa ovat esimerkiksi seuraavat:

- ✓ **Ahtela, Karoliina & Bruun, Niklas & Koskinen, Pirkko K. & Nummijärvi, Anja & Saloheimo, Jorma (2006) Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Helsinki: Talentum.**

Kirja tarjoaa selkeän kuvauksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussäädöksistä, niiden yhteisistä piirteistä ja eroista sekä syrjintäkielloista eri aloilla. Kirja soveltuu käsikirjaksi lakimiehille tai työssään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädäntöä soveltavalle. Uusimpien lainmuutosten osalta on lisäksi hyvä tutustua tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutettujen sivuilla oleviin ohjeisiin.

- ✓ **Kantola, Johanna & Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) (2012) Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus.**

Kirja käsittelee suomalaista tasa-arvoa oikeustieteen ja politiikantutkimuksen näkökulmista. Se esittelee tasa-arvopolitiikan keinoja, välineitä, toimijoita ja haasteita sekä kansainvälisen politiikan ja sääntelyn merkitystä kansalliselle tasa-arvopolitiikalle. Teemoja käsitellään moninaistuvan ja monikulttuuristuvan yhteiskunnan näkökulmista.

Lue lisää: Tasa-arvotiedon keskus: Tasa-arvon edistäminen (<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen>)

Hyviä ohjeita sukupuolten tasa-arvon edistämiseen

Tasa-arvolaki määrittelee perustan sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi. Eri toimijoiden työn tueksi on lisäksi laadittu useita oppaita ja ohjeita, joista on apua tasa-arvon edistämiseksi ja sukupuolien näkökulman huomioonottamisessa omassa työssä. Oma ohjeensa on laadittu ministeriöiden työn tueksi. Kaikissa ministeriöissä on myös omat tasa-arvoasioista vastaavat henkilöt ja työryhmät, joilta voi pyytää apua työhön. Lisäksi monissa ministeriöissä on laadittu toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma.

- ✓ **Tasa-arvolaki. Esitteitä 2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.**

Esite kuvaa tasa-arvolain keskeisen sisällön pähkinänkuoressa. Esitteessä on tietoa eri toimijoita koskevista tasa-arvon edistämisen velvoitteista sekä syrjinnän ja häirinnän määrittelyistä ja kielloista. Lisäksi kuvataan esimerkiksi työntekijän oikeuksia työelämän syrjintätilanteissa. Esite sisältää myös tasa-arvolain tekstin kokonaisuudessaan.

- ✓ **Tasa-arvolaki, viranomaiset ja sukupuolen moninaisuus. Esitteitä 2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.**

Esite tarjoaa viranomaiselle perustietoa sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemasta syrjinnästä. Sen avulla viranomaiset osaavat puuttua syrjintään ja ennaltaehkäistä sitä. Esitteen lisäksi aiheesta on olemassa myös laajempi tietopaketti, johon kannattaa tutustua etenkin silloin, kun tehtävät liittyvät kiinteästi tai niillä voi olla vaikutusta sukupuolivähemmistöjen asemaan (Tanhua, Mustakallio, Karvinen, Huuska & Aaltonen 2015).

- ✓ **Sukupuolisilmälasit käytössä. Käsikirja ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi. Julkaisuja 2009:13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.**

Käsikirjan avulla saa kokonaiskuvan sukupuolten tasa-arvon edistämisestä ministeriöissä. Se auttaa kehittämään ministeriöiden lainvalmistelua, hanketyötä, suunnittelua ja budjetointia sekä arvioimaan toiminnan sukupuolivaikutuksia yksittäisissä kysymyksissä. Opas sisältää konkreettisia työkaluja ja tasa-arvosanaston.

- ✓ **Sukupuolivaikutusten arvioiminen lainsäädäntöhankkeissa. Julkaisuja 2007:25. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.**

Sukupuolivaikutusten arvioinnista on olemassa myös erillinen opas, joka on edelleen käyttökelpoinen arvioinnin väline. Opas täydentää oikeusministeriön antamia säädösehdotusten vaikutusten arvioinnin ohjeita (OM:n julkaisuja 2007:6).

Lue lisää: Tasa-arvotiedon keskus: Tasa-arvon edistämisen työkaluja

(<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tyokalut>)

4.2 Maahanmuuttajien tasa-arvotilanne

Maahanmuutto on Suomessa vielä melko tuore ilmiö, joka on pakolaiskriisin myötä muuttunut huomattavasti laajamittaisemmaksi. Maahanmuuttoviraston tietojen mukaan vuonna 2015 Suomeen saapui vajaa 32 500 turvapaikanhakijaa, mikä on edellisvuoteen nähden (3 651) liki kymmenkertainen määrä. Tässä tietokoosteessa käsitellään syrjintää etnisen alkuperän ja sukupuolen perusteella sekä tarkastellaan, millaisia muotoja syrjintä saa. Maahanmuuttajien tasa-arvotilannetta käsitellään pakolaistilanne huomioiden sekä esitellään maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyviä sukupuolivaikutusten arviointeja.

Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen joukko, jota ei tulisi käsitellä yhtenä kokonaisuutena. Maahanmuuttajien taustat ovat hyvin erilaisia ja heidän kansallisuutensa, sukupuolensa, ikänsä, kieltänsä, koulutustasonsa kuten myös maahantulon syyt voivat vaihdella merkittävästi. Tämä heijastuu myös maahanmuuttajia koskevien tasa-arvokysymysten tarkasteluun. Kuten valtaväestöä tarkastellessa, myös maahanmuuttajien tasa-arvokysymyksissä on tärkeää huomioida koko elämänpiiri ja ihmisten erilaiset taustat ja elämäntilanteet. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta keskeisiä huomioitavia osa-alueita ovat esimerkiksi työllisyys, työn ja perheen yhdistäminen, perheenyhdistämiseen liittyvä lainsäädäntö, koulutus, yhteiskunnallinen osallistuminen ja osallisuus, terveys ja hyvinvointi, seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvät oikeudet sekä rikollisuus ja rikoksen uhrien asema.

Syrjintä etnisen alkuperän ja sukupuolen perusteella

Alkuperään ja kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kielletty yhdenvertaisuuslaissa ja sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä tasa-arvolaissa. Yhdenvertaisuuslaissa välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että henkilöä kohdellaan jonkun laissa kielletyn syrjintäperusteen perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Välillinen syrjintä taas tarkoittaa sitä, että jokin näennäisesti puolueeton sääntö, peruste tai käytäntö asettaa henkilöt jonkin kielletyn syrjintäperusteen nojalla epäedulliseen asemaan muihin henkilöi-

hin nähden. Poikkeuksena on tilanne, jossa kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on puolueetomasti perusteltavissa oleva oikeutettu tavoite. (Aaltonen, Joronen & Villa 2009, 16–17.)

Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolaeissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä. Syrjintää on myös seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella, samoin käsky tai ohje harjoittaa sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

Henkilö voi kokea myös moniperusteista syrjintää, joka tarkoittaa syrjintää useammalla kuin yhdellä perusteella. Moniperusteinen syrjintä voi ilmetä aktiivisena toimintana tai yhtä lailla toimimatta jättämisinä. Syrjintä ei aina ole tahallista, mutta monet epätarkoituksenmukaiset toimet voivat tosiasiaa olla syrjintää. Moniperusteinen syrjintä voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin: moninkertaiseen syrjintään, kumulatiiviseen syrjintään ja risteävään syrjintään.

Moninkertainen syrjintä tarkoittaa, että henkilö kohtaa syrjintää useammassa kuin yhdessä tilanteessa eri perusteilla, mutta vain yhdellä perusteella kerrallaan. Henkilön kokemana syrjintä yhdessä ja samassa tilanteessa useammalla kuin yhdellä perusteella luokitellaan kumulatiiviseksi syrjinnäksi. Sitä ilmenee esimerkiksi työmarkkinoilla, jotka ovat eriytyneet sekä sukupuolen mukaisesti että etnisesti. Maahanmuuttajataustainen nainen voi siis kokea syrjintää työmarkkinoilla samaan aikaan sekä etnisen taustansa että sukupuolensa perusteella. Risteävä syrjintä tarkoittaa, että syrjintäperusteet risteävät yhdessä ja samassa tilanteessa tuottaen erityisiä syrjinnän muotoja. Kyse on syrjintätyypistä, jossa mikään tekijä ei yksin riittävästi määritä tilannetta syrjinnäksi, mutta yhdistyessään eri tekijät täyttävät syrjinnän määritelmän. Esimerkiksi nuorten muslimimiesten riski joutua risteävän syrjinnän uhriksi on kasvanut terrorismin ja terrorismin vastaisten toimien myötä. Tällöin ikä, sukupuoli ja uskonto risteävät ja ovat kaikki osatekijöitä henkilön kokemassa syrjinnässä. (Aaltonen ym. 2009, 19–20.) Ulkomaalaistaustaiset naiset ja miehet voivat kokea moniperusteista syrjintää myös esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi.

Syrjintää etnisen taustan ja sukupuolen perusteella tapahtuu Suomessa etenkin työmarkkinoilla. Maahanmuuttajilla ja ulkomaalaistaustaisilla on edelleen suuria vaikeuksia työllistyä ja saada koulutustaan vastaavaa työtä. Syrjintää tapahtuu esimerkiksi virantäytössä, työhönotossa, palkkauksessa, korvausten maksamisessa ja toisiin työtehtäviin siirtämisessä. Maahanmuuttajien vaikeudet löytää töitä liittyvät usein liian korkeisiin kielitaitovaatimuksiin. (Aaltonen ym. 2009, 87–90.)

Vuonna 2013 työsuojeluviranomaisille ilmoitetuissa tapauksissa toiseksi yleisin syrjintäperuste koko maassa oli kansalaisuus, kansallinen tai etninen alkuperä tai kieli (yhteensä 16 % tapauksista). Yhteydenotot koskivat tavallisesti alipalkkausta, epäasiallisia työaikoja tai muita lain tai työehtosopimuksen vastaisia toimia. Syrjintä sukupuolen tai perhevapaan perusteella oli kolmanneksi yleisin syrjintämuoto (13 % tapauksista). (Pietiläinen & Keski-Petäjä 2014, 44.) Yhdenvertaisuusvaltuutetun (2016, 18–19) mukaan vuonna 2015 syrjintänä käsiteltyjä asiakastapauksia oli yhteensä 496 kappaletta, joista syrjintäperusteena oli alkuperä (etninen tausta) 203 tapauksessa. Vuonna 2008 syrjintää etnisen taustan perusteella ilmoitti kokeneensa 21 prosenttia ja moniperusteista syrjintää 21 prosenttia suomalaisista (Aaltonen ym. 2009, 25).

- ✓ Aaltonen, Milla & Joronen, Mikko & Villa, Susan (2009) Syrjintä Suomessa 2008. Ihmisoikeusliitto ry.
- ✓ Pietiläinen, Marjut & Keski-Petäjä, Miina (2014) Työsyrjinnän seuranta Suomessa. Julkaisuja 54/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- ✓ Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2016) Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2015.

Lue lisää: Tasa-arvotiedon keskus: Syrjintä (<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/syrjinta>)

Tasa-arvotietoa maahanmuuttajista

Tilastokeskuksen Maahanmuuttajat väestössä -julkaisun mukaan vuonna 2015 Suomessa asui 339 925 ulkomaalaistaustaista henkilöä mikä on 6,1 prosenttia koko väestöstä. Vuoden 2015 lopussa miesten osuus ulkomaalaistaustaisista oli 50,9 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten sukupuolijakaumassa on selkeitä eroja taustamaittain tarkasteltuna. Miesten osuus on suurin brittiläistaustaisista (81 %), nigerialaistaustaisista (70 %), nepalilaistaustaisista (71 %) ja pakistanilaistaustaisista (68 %). Naisia taas on eniten thaimaalaisistaustaisista (85 %) sekä filippiiniläistaustaisista (71 %).

Sukupuolten välillä eroja on esimerkiksi lähtömaissa ja maahantulon syissä. Eri kansallisuuksien joukossa miesten ja naisten osuudet ovat painottuneet eri tavoin. Esimerkiksi Suomessa asuvista thaimaalaisistaustaisista henkilöistä selvästi suurin osa on naisia, kun taas brittiläistaustaisista suurin osa miehiä. Myös maahanmuuton syyt vaihtelevat. Ulkomaista syntyperää olevien terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen (UTH 2015) mukaan naisten yleisin maahanmuuton peruste on perhesyyt, kun taas miesten muuton perusteena on naisia useammin työ, opiskelu tai pakolaisuus. UTH-tutkimus kuvaa vuonna 2014 Suomessa vakituisesti asuvaa ulkomaalaistaustaista väestöä, joten otoksessa ei ole mukana Suomeen vuonna 2015 tulleita turvapaikanhakijoita.

UTH-tutkimuksen (2015, 72–75) mukaan 15–64-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli vuonna 2014 60 prosenttia, kun suomalaistaustaisilla se oli 69 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten miesten ja suomalaistaustaisten miesten työllisyysasteessa on vain muutaman prosenttiyksikön ero, mutta ulkomaalaistaustaisia ja suomalaistaustaisia naisia verrattaessa ero on yli 17 prosenttiyksikköä. Tätä eroa selittää ulkomaalaistaustaisten naisten aikainen perheellistyminen. Ulkomaalaistaustaisten naisten työttömyysaste on ulkomaalaistaustaisten miesten työttömyysastetta korkeampi, mutta maassa vietetyt vuodet lisäävät työllisyyttä enemmän naisten kuin miesten osalta. Perheenperustamisvaiheen jälkeen ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyys paranee, kun taas ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyys alkaa heiketä 25–29 ikävuoden jälkeen. Suhdannevaihteluilla on erityisen voimakas vaikutus ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyystilanteeseen (STM 2016:53, 5).

Ulkomaalaistaustaiset työntekijät sijoittuvat suomalaistaustaisia useammin määräaikaisiin ja osa-aikaisiin työsuhteisiin. Määräaikaiset työsuhteet ovat yleisempiä naisille kuin miehille myös ulkomaalaistaustaisten palkansaaajien keskuudessa. Määräaikaisten työsuhteiden yleisyyttä selittää osittain ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ammattirakenne, sillä ulkomaalaistaustaiset henkilöt työskentelevät usein niissä ammattiryhmissä, joissa määräaikaiset työsuhteet ovat erittäin yleisiä. Vuonna 2014 osa-aikaisissa työsuhteissa työskenteli 21 prosenttia ulkomaalaistaustaisista ja 19 prosenttia suomalaistaustaisista naisista. Ulkomaalaistaustaisista miehistä 17 prosenttia teki osa-aikatyötä vastaavan luvun ollessa suomalaistaustaisilla miehillä 9 prosenttia. (Nieminen, Sutela & Hannula 2015, 90–93.) Sukupuolten välinen palkkaero on selkeä myös ulkomaalaistaustaisilla. Vuonna 2009 vieraskielisten naisten kuukausitulot olivat 76 prosenttia vieraskielisten miesten ansioista. (STM 2016:53, 14–15.)

UTH-tutkimuksen (2015, 31–32) mukaan vuonna 2014 25–54-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista korkeintaan perusasteen suorittaneiden osuus oli 17 prosenttia. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli 40 prosenttia ja toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 42 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisilla naisilla on miehiä useammin korkeakoulututkinto, mutta ero ei ole kovin suuri. Vain muutaman vuoden koulua käyneet ovat kuitenkin useammin naisia. Ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusrakenteessa on suuria eroja taustamaan mukaan.

Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla koulutuksen varhainen keskeyttäminen on yli kaksi kertaa yleisempää kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvilla nuorilla. Esimerkiksi lukuvuonna 2008–2009 vieraskielistä miehistä lukion keskeyttäneiden osuus oli 16 prosenttia ja naisista 13 prosenttia. Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden osuus vieraskielisistä miehistä oli 44 prosenttia ja naisista 37 prosenttia. (Myrskylä & Pyykkönen 2014, 35.) Segregaatio näkyy myös ulkomaalaistaustaisten suorittamien tutkintojen koulutusalloissa, mutta hieman lievempänä kuin suomalaistaustaisilla. Kuitenkin Suomessa suoritettut tutkinnot jakautuvat voimakkaasti sukupuolen mukaan. Esimerkiksi lähes puolet 25–54-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten naisten Suomessa suorittamista ammatillisista tai korkeakoulututkinnoista sijoittui terveys- ja sosi-

aalialalle tai palvelualalle, kun taas ulkomaalaistaustaisten miesten suomalaisista tutkinnoista yli 40 prosenttia oli tekniikan alalta. (Nieminen, Sutela & Hannula 2015, 38–39.)

Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten tilanne koulutuksessa on selkeästi huonompi kuin suomalaistaustaisten lasten. Peruskoulun jälkeen merkittävä määrä nuoria ei siirry suoraan peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Eroja on kuitenkin myös ulkomaalaistaustaisten tyttöjen ja poikien välillä, sillä ulkomaalaistaustaiset tytöt jatkavat poikia useammin suoraan peruskoulusta tutkinto-opiskeluun ja he myös suorittavat poikia useammin ammattikoulun tai lukion. Tarkasteltaessa terveyttä ja hyvinvointia laajasti koululaisten keskuudessa sekä ulkomaalaistaustaisilla tytöillä että pojilla on ongelmia, mutta erityisen heikossa asemassa ovat pojat. (STM 2016:53, 6.)

UTH-tutkimuksessa kuvataan ulkomaalaistaustaisten 20–64-vuotiaiden elintapoja ja verrataan niitä Suomen koko väestön tilanteeseen. Sukupuolen osalta tärkeitä eroja löytyi useita. Runsa alkoholin käyttö sekä tupakointi ovat ulkomaalaistaustaisilla miehillä selvästi naisia yleisempää kaikissa ryhmissä. Alkoholia runsaasti käyttäviä oli ulkomaalaistaustaisissa vähemmän (10 %) kuin Suomen koko väestössä (31 %) ja alkoholia käyttämättömiä oli ulkomaalaistaustaisissa enemmän (31 %) kuin Suomen koko väestössä (12 %). (Nieminen ym. 2015, 147–149.)

UTH-tutkimuksessa ilmeni, että ulkomaalaistaustaiset kokevat terveytensä Suomen koko väestöä harvemmin keskitasoisiksi tai sitä huonommaksi. Ulkomaalaistaustaiset naiset (23 %) tunsivat terveytensä huonommaksi kuin miehet (18 %) ja naiset (31 %) myös ilmoittivat tutkimuksessa ainakin yhden pitkäaikaisen sairauden tai terveysongelman useammin kuin miehet (24 %). (Nieminen ym. 2015, 153–154.)

Poliittisen osallistumisen osalta äänioikeutettujen ulkomaalaisten äänestysaktiivisuus jäi viime kunnallisvaaleja tarkasteltaessa sekä miesten että naisten osalta alhaiseksi, eikä sukupuolten välillä ollut eroa. Ehdo- kasasettelussa ja valittujen määrässä vieraskieliset pärjäsivät viime kunnallisvaaleissa erittäin huonosti. Vieraskielisten miesten asema oli kuitenkin huomattavasti parempi kuin vieraskielisten naisten: valtuusto- paikoista miehet saivat 28 ja naiset 15 paikkaa. Järjestötoimintaan ulkomaalaistaustaiset miehet ja naiset osallistuvat joiltain alueilta tulleiden keskuudessa yhtä aktiivisesti, mutta tiettyjen lähtöalueiden osalta ero on merkittävän suuri miesten (Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka, Latinalainen Amerikka ja Itä-Eurooppa) tai naisten (muu Afrikka sekä Venäjä ja entisen Neuvostoliiton alue) hyväksi. (STM 2016:53, 36–37.)

- ✓ Nieminen, Tarja & Sutela, Hanna & Hannula, Ulla (toim.). Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Tilastokeskus, 2015.
- ✓ Selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta. Raportteja ja muistioita 2016:53. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- ✓ Suomen virallinen tilasto (SVT): Maahanmuuttajat väestössä. [verkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. (viitattu 3.11.2016) <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa>

Tasa-arvonäkökulmia pakolaistilanteeseen

Suomi on sitoutunut antamaan kansainvälistä suojelua sitä tarvitseville. Vuonna 2015 maailman kaikista pakolaisista naisia oli 47 prosenttia ja alle 18-vuotiaita 51 prosenttia (UNHCR 2016a, 53). Euroopan muutoliikeverkoston (EMN 2016, 18) mukaan Suomeen vuonna 2015 saapuneista 32 476 turvapaikanhakijasta naisia oli 19 prosenttia ja miehiä 81 prosenttia. Yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita oli yhteensä 3 024. Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden viisi suurinta ryhmää vuonna 2015 olivat irakilaiset, afgaanit, somalit, syyrialaiset ja albaanit.

Sukupuolensa vuoksi pakolaisnaiset kohtaavat erityisiä uhkia ja ongelmia lähtömaassa, pakolaisleireillä, vastaanottokeskuksissa ja majoituksissa (sukupuoleen perustuva väkivalta, syrjintä, seksuaalinen väkivalta). Pakolaisnaisilla on myös erityistarpeita esimerkiksi raskauteen ja lastenhoitoon liittyen. Lisäksi on tarpeen turvata turvallinen pääsy vain naisille varattuihin saniteetti- ja peseytymistiloihin sekä mahdollisuus asioida naispuolisten haastattelijoiden ja tulkkien kanssa. Turvapaikanhaku on naisille monesta syystä erityisen vaarallista ja esimerkiksi riski joutua seksuaalisen väkivallan tai ihmiskaupan uhriksi on suuri. Naiset myös

kohtaavat esimerkiksi lisääntymisterveyteen liittyviä ongelmia. Erityisen heikossa asemassa ovat raskaana olevat naiset. (UNHCR 2016b.)

Maahanmuuttoviraston kesällä 2016 toteuttaman asiakaspalautekyselyn mukaan valtaosa kyselyyn vastanneista turvapaikanhakijoista koki olonsa turvalliseksi vastaanottokeskuksessa. Kyselyyn vastanneet turvapaikanhakijanaiset toivoivat kuitenkin enemmän naisille suunnattua ohjelmaa ja toimintaa sekä naistulkkeja esimerkiksi terveydenhoitajan tapaamisiin. Myös lapsille toivottiin lisää ohjelmaa ja päivähoitoa. (Maahanmuuttovirasto 2016, 1.)

Euroopan parlamentille (2016) laaditussa koosteessa esitellään nykyistä turvapaikanhakijatilannetta sukupuolinäkökulmasta. Koosteessa kiinnitetään huomiota myös sukupuolinäkökulman perusteelliseen huomiointamiseen turvapaikkaprosessissa. Siinä todetaan, että epäonnistuminen sukupuolikysymysten huomiointamisesta voi johtaa jopa syrjiviin lopputuloksiin. Lisäksi kiinnitetään huomiota muihin turvapaikanhakijoiden haavoittuvaa asemaa lisääviin tekijöihin kuten ikään ja seksuaaliseen suuntautumiseen.

Jotta maahanmuuttajien kotoutuminen onnistuu, on heidän tunnettava itsensä osaksi yhteiskuntaa sen eri osa-alueilla, kuten esimerkiksi politiikassa, taloudessa, mediassa sekä sosiaalisessa ja kulttuurielämässä. Perheenyhdistämisen mahdollisuus on usein merkittävä tekijä onnistuneessa kotoutumisessa. (Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia, 18.) Perheenyhdistämisen ehtoja tiukennettiin EU-direktiivin mukaisesti niin, että kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saavan henkilön perheenyhdistämisen edellytyksenä on riittävä toimeentulo. Muutokset tulivat voimaan 1.7.2016. Vuonna 2015 Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista 81 prosenttia oli miehiä, joten perheenyhdistämisen kautta Suomeen muuttavat kansainvälistä suojelua saaneen ihmisen läheiset ovat useimmin lapsia ja naisia. Perheenyhdistämisen ehtojen tiukentaminen asettaa näin ollen naiset entistä heikompaan asemaan.

- ✓ EMN (2016) Maahanmuuton tunnusluvut 2015. Euroopan muuttoliikeverkosto (EMN) (viitattu 25.7.2016) http://www.emn.fi/files/1363/EMN_maahanmuuton_tunnusl_2015_tumma.pdf
- ✓ European Parliament (2016) Gender aspects of migration and asylum in the EU: An overview. European Parliamentary Research Service (EPRS) (viitattu 25.7.2016) [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/579072/EPRS_BRI\(2016\)579072_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/579072/EPRS_BRI(2016)579072_EN.pdf)
- ✓ Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia: http://www.intermin.fi/download/51686_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_LOW-res_FINNISH.pdf?acef2a648154d288
- ✓ Maahanmuuttovirasto (2016) Vastaanottokeskusten asiakaspalauteen yhteenveto 2016. (viitattu 3.11.2016) http://www.migri.fi/download/70345_Vastaanottokeskusten_asiakaspalauteen_yhteenveto_2016.pdf?05c264bbe2fbd388
- ✓ UNHCR (2016a) Global Trends. Forced Displacement in 2015. <http://www.unhcr.org/en-us/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>
- ✓ UNHCR (2016b) Initial assessment report: Protection risks and responses for women and girls in the European refugee and migrant crisis. Greece and the Former Yugoslav Republic of Macedonia. United Nations Refugee Agency (UNHCR), United Nations Population Fund and Women's Refugee Commission (viitattu 25.7.2016) <http://www.unhcr.org/569f8f419.html>

Maahanmuutto ja turvallisuus

Rikollisuus on sukupuolittunut elämänalue niin rikoksen tekemisen kuin sen uhriksi joutumisenkin osalta. Kaikista pahoinpitelyn uhreiksi joutuneista perheväkivallan uhreja ulkomaalaistaustaisista naisista on 33 prosenttia, kun sama luku ulkomaalaistaustaisilla miehillä on 5 prosenttia (Lehti ym. 2014, 83). Maahan-

muuttajanaisten riski joutua raiskauksen uhriksi on suurempi kuin kantaväestöllä. Sukupuolittuneena osa-alueena maahanmuuttajien syrjinnässä nähdään myös erilaiset kunniaan liittyvät konfliktit, jotka ääritilanteissa kärjistyvät väkivallaksi sekä ympärileikkaukset, jotka loukkaavat henkilökohtaista koskemattomuutta ja koskevat pääosin naisia. Näitä käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa. Maahanmuuttajanaisten riski syyllistyä rikoksiin on maahanmuuttajamiehiä selvästi pienempi rikostyyppistä riippumatta ja sama suuntaus on havaittavissa myös kantaväestön osalta (Lehti ym. 2014, 44).

Valtioneuvoston tuoreen sisäisen turvallisuuden selonteon mukaan (8/2016, 14–17) tyytymättömyys kansalaisten keskuudessa on lisääntynyt Suomen taloudellisen tilanteen ja suunniteltujen etuuksien ja palveluiden leikkauksien seurauksena. Samaan aikaan turvapaikanhakijoiden määrä on kasvanut merkittävästi ja tilanteen edellyttämät taloudelliset panostukset ovat entisestään vahvistaneet negatiivista ilmapiiriä ja vastakainasettelua sekä heikentäneet turvallisuuden tunnetta. Lisääntynyt turvapaikanhakijoiden määrä on vaikuttanut myös yleisen järjestyksen ja turvallisuuden häiriöihin. Laittomaan maahantuloon liittyvä järjestäytynyt rikollisuus on kasvussa ja suhteellista osuuttaan suurempi määrä turvapaikanhakijoita on epäiltynä seksuaalirikoksista. Turvapaikanhakijoita on uhkailtu ja vastaanottokeskuksiin on kohdistunut vahingontekoja ja ilkivaltaa. Rasismi, viharikokset ja väkivaltaisten ääriliikkeiden toiminta ovat muuttuneet näkyvämmäksi, ja lähivuosina ne voivat olla uhka yhteiskuntarauhalle.

Vuosina 2008–2012 kaikista poliisin tietoon tulleista viharikoksista yli 80 prosenttia on sisältänyt rasistisia piirteitä. Rasistisille rikoksille alttiita vaikuttaisivat olevan ryhmät, jotka erottuvat ulkonäöltään selvemmin valtaväestöstä. Suhteellisesti suurin riski joutua rasistisen rikoksen uhriksi on Somalian kansalaisilla. (Syrjintä Suomessa 2014, 16–18.)

- ✓ Lehti, Martti & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Danielsson, Petri & Hinkkanen, Ville & Nieminen, Hannu & Sirén, Reino & Suonpää, Karoliina (2014) Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Tammerprint Oy.
- ✓ Syrjintä Suomessa. Tietoraportti 2014. Julkaisu 7/2014. Sisäministeriö.
- ✓ Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Sisäministeriön julkaisu 8/2016.

Kunniaan liittyvä väkivalta

Kunniaan liittyvä väkivalta tarkoittaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa tilanteissa, joissa tarkoituksena on puolustaa yhteisöllistä kunniaa. Kunniaan liittyvä väkivalta on usein seurausta tilanteesta, jossa yksilön epäillään aiheuttaneen yhteisölle julkista häpeää loukkaamalla patriarkaalisten kulttuurien yhteisöllistä siveysmoraalia. Kunniaan liittyvä väkivalta on yleensä miespuolisen perheenjäsenen naiseen kohdistamaa väkivaltaa. (Tammisalo-Savolainen 2009, 33.) Väkivallan keskiössä on seksuaalimoraaliin kytkeytyvä maine. Väkivallanteko ei näyttyä yhteisössä rikoksena, vaan kurinpidollisena toimenpiteenä, joka alleviivaa sallitun ja kielletyn rajoja yhteisössä. Tyypillisinä kunniaan liittyvän väkivallan muotoina pidetään yleensä pahoinpitelyä tai murhaa, mutta suuri osa väkivallasta on myös henkistä. (Lidman 2015, 198–199.)

Kunniaan liittyvä väkivalta liittyy niin maahanmuutto- ja kotoutumiskeskustelujen, naisiin kohdistuvan väkivallan kuin ihmisoikeuksienkin konteksteihin. Kunniaan liittyvä väkivalta on globaali ja myös Suomessa olemassa oleva ilmiö. Suomessa sitä kokevat yleensä maahanmuuttajataustaiset nuoret, joiden lähtömaissa kunniaikäisyyksillä on vahva asema. Muista Pohjoismaista poiketen Suomessa ei ole raportoitu kunniamurhia. Kunniaan liittyvä väkivalta ei palaudu mihinkään yksittäiseen etniseen ryhmään, kulttuuriin tai uskontoon. (Hansen, Sams, Jäppinen & Latvala 2016, 13–17.) Kunniaan liittyvä väkivalta ei siis ole uskontosidonnaista, vaan se johtuu kulttuurisista käytänteistä ja rakenteista, jotka tukevat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa (Lidman 2015, 197).

Kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisemiseen on kiinnitetty huomiota Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmassa, jossa kunniaan liittyvän väkivallan käsittely on sisällytetty osaksi maahanmuuttajanaisten kokemaa väkivaltaa. Kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisemiseksi on kehitetty materiaalipaketti, joka löytyy Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sivuilta. Tietopaketti sisältää sekä itseopiskelumateriaalin että kouluttajan oppaan ja esityksen. (Seikkula 2012.)

Tyttöjen sukuelinten silpominen (female genital mutilation) on joissakin kulttuureissa tai yhteisöissä harjoitettu haitallinen perinne, joka on yksi vakavimmista tyttöihin ja naisiin kohdistuvan kunniaan liittyvän väkivallan muodoista (Lidman 2015, 239). Suomessa tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen on kielletty rikoslaissa. Vaikka tyttöjen ympärileikkaus koskee vain pientä osaa Suomessa olevista henkilöistä, on kyseessä merkittävä ihmisoikeuskysymys, jonka hoitamisesta myös Suomella on vastuu.

Tyttöjen sukupuolielinten silpomisella tarkoitetaan kaikkia kulttuurisista tai muista ei-hoidollisista syistä tehtäviä toimenpiteitä, joihin liittyy naisen sukuelinten osittainen tai täydellinen poistaminen tai niiden vahingoittaminen jollain muulla tavalla. Käytäntö on erityisesti afrikkalainen, mutta myös joissain Lähi-idän ja Aasian maissa esiintyvä perinne. Kansainvälisen muuttoliikkeen seurauksena asiasta on tullut ajan-kohtainen myös teollistuneissa maissa. Perustelut tyttöjen sukupuolielinten silpomiselle ovat kulttuurisia, uskonnollisia, moraalisia, sosiaalisia, taloudellisia, seksuaalisia sekä esteettisyyteen ja puhtauteen liittyviä syitä. (Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016.)

Tyttöjen ja naisten ympärileikkausten estämisen toimintaohjelman 2012–2016 tarkoituksena on luoda pysyviä valtakunnallisia ja alueellisia rakenteita tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämiseksi. Suomessa ei ole tietävästi yhtään oikeustapausta tyttöjen ympärileikkauksiin liittyen. Kuitenkin todennäköisyys tytön joutumisesta ympärileikkausten kohteeksi tulee ottaa huomioon kaikkien niiden maahanmuuttajaryhmien kohdalla, joiden lähtömaissa tapaa on harjoitettu. Tietoa ammattilaisille on koottu muun muassa Ihmisoikeusliiton suosituksiin (Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus Suomessa 2011) ja THL:n ylläpitämään Lastensuojelun käsikirjaan.

Pakkoavioliitto on yksi niistä naisiin kohdistuvan sukupuolittuneen väkivallan muodoista, joilla on pitkäkestoiset vaikutukset yksilöiden elämään, mutta joka on huomattavasti vaikeammin tavoitettavissa kuin esimerkiksi fyysisiä jälkiä jättävät pahoinpitelyt (Lidman 2015, 255). Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa määritellään, että pakkoavioliitto on kyseessä, kun toinen (tai molemmat) puolisoista ei ole itse voinut vaikuttaa avioliiton solmimiseen tai puolison valintaan pelkäämättä uhkaa tai painostusta perheen tai suvun taholta tai on suostunut avioliittoon painostuksen alaisena fyysisen tai psyykkisen väkivallan pelossa.

Maailmanlaajuisena ilmiönä avioliittoon pakottaminen koskettaa myös Suomessa asuvia henkilöitä. Suomen rikoslainsäädäntö ei tunne pakkoavioliittoa tai avioliittoon pakottamista erillisenä rikosnimikkeenä. Suomen avioliittolainsäädännön mukaan avioliitto perustuu vapaaehtoisuuteen, joten nykylainsäädännön valossa avioliittoon pakottaminen ei ole laillista. Elokuussa 2015 Suomessa voimaan tullut Istanbulin sopimus velvoittaa sen ratifioineet valtiot kriminalisoimaan pakkoavioliitot. (Hansen ym. 2016.)

Pakkoavioliitoista Suomessa ei ole saatavilla tilastoja, eivätkä kaikki pakkoavioliitot ole virallisesti solmituja. Tämän vuoksi niiden yleisyyttä on vaikea arvioida. Pakkoavioliittojen yleisyydestä Suomessa on saatavilla yksittäisten järjestöjen ja yksittäisten julkisen sektorin yksiköiden laatimia tilastoja. Esimerkiksi Monika-Naiset liitto on tilastoinut vuosina 2011–2014 noin 60 tietoonsa tullutta pakkoavioliittotapausta. (Hansen ym. 2016, 83.)

Kunniaan liittyvä väkivalta voi koskettaa myös miehiä. Esimerkiksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen voi olla riski ulkomaalaistaustaiselle miehelle. Keskustelua myös poikien ei-lääketieteellisistä ympärileikkauksista käydään parhaillaan ja STM on antanut tästä ohjeen (STM/242/2015), joka mukaan leikkauksia ei saa tehdä ilman molempien huoltajien suostumusta ja lasta kuulematta. Leikkauksia pyritään myös vähentämään lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen tavoitteiden mukaisesti.

- ✓ Hansen, Saana & Sams, Anni & Jäppinen, Maija & Latvala, Johanna (2016) Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Ihmisoikeusliiton julkaisu. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- ✓ Klemetti, Reija & Raussi-Lehto, Eija (2013) Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. Opas: 33. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

- ✓ Lidman, Satu (2015) Väkiäkalukulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudamus.
- ✓ Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Julkaisuja 2010:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- ✓ Seikkula, Minna (2012). Viranomaiskoulutus kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi. Itseopiskelumateriaali ja kouluttajan materiaali. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- ✓ STM:n ohje poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta. STM/242/2015.
<http://stm.fi/documents/1271139/1367411/Ohje+poikien+ei+l%C3%A4%C3%A4ketieteellisest%C3%A4+ymp%C3%A4rileikkauksesta.pdf>
- ✓ Tammisalo-Savolainen, Tuuli (2009) Suojattu yhteisö: Kunniaväkivalta kollektiivisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Tauro, Tanja ja van Dijken, Marjo (toim. 2009). Kunnia konfliktina – Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin Amoral-hankkeen loppujulkaisu. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 30–49.
- ✓ Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016 (FGM). Julkaisuja 2012:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- ✓ Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus Suomessa (2011). Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Ihmisoikeusliitto.

Tasa-arvon edistäminen maahanmuuton ohjelmissa ja strategioissa

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2012–2015 mukaisesti Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategialle tehtiin sukupuolivaikutusten arviointi. Sukupuolivaikutusten arviointi toteutettiin erittelemällä strategian vaikutuksia eri elämänaalueilla maahanmuuttajamiesten, -naisten ja muiden sukupuolten näkökulmasta. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta keskeisiä elämänaalueita olivat taloudellinen asema, työllisyys, vanhemmuus ja mahdollisuudet työ- ja perhe-elämän yhdistämiseen, koulutus, osallistuminen ja vaikuttaminen, terveys ja hyvinvointi sekä niihin liittyvät palvelutarpeet, turvallisuus ja väkivallan uhka, harrastukset ja vapaa-aika sekä yhteiskunnallinen osallisuus. Strategia arvioitiin samalla myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Strategian kehitysehdotukseksi esitettiin, että huomiota tulisi kiinnittää enemmän moniperusteiseen syrjintään ja ottaa siihen liittyviä haasteita paremmin esille strategiassa. Sukupuolivaikutusten arvioinnissa kiinnitettiin huomiota muun muassa maahanmuuttajanaisten heikompaan taloudelliseen asemaan verrattuna maahanmuuttajamielisiin sekä vieraskielisten naisten ja miesten väliseen palkkaeroon. Maahanmuuttajien työmarkkina-asema on kantaväestöä heikompi ja heikoimmassa asemassa ovat maahanmuuttajanaiset, joista työelämän ulkopuolelle jäävät erityisesti vähän koulutetut ja puolisona maahan tulleet. Maahanmuuttajanaiset jäävät usein kotiin hoitamaan lapsia ja heidän mahdollisuutensa osallistua työelämään on tärkeä tasa-arvotavoite. Kuitenkin tulee varoa ohjaamasta maahanmuuttajanaisia koulutuksen ja työllistämisen keinoin vain tietyille aloille, jolloin seurauksena on työmarkkinoiden segregaaion vahvistaminen.

Sukupuolivaikutusten arvioinnissa kiinnitettiin huomiota maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseen. Tyttöjen, poikien ja muita sukupuoli-identiteettejä tunnustavien välillä on eroja koulumenestyksessä, -viihtyvyydessä sekä koulunsa keskeyttäneiden määrässä, joten sukupuolten mukaisten erojen huomioimisen tulisi olla osa maahanmuuttajien koulutuksen kehittämistä. Harrastus- ja vapaa-ajantoiminta on hyvä kotoutumisen kanava maahanmuuttajille, mutta sen ongelma on sukupuolivähemmistöihin kuuluvien sekä kantaväestön että maahanmuuttajaryhmien nuorten syrjintä urheiluseuroissa. Strategiassa tulisikin huomioida paremmin sukupuolivähemmistöt sekä heidän kokemansa syrjintä.

Yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen näkökulmasta tärkeänä nähtiin maahanmuuttajanaisten vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen. Yhteiskunnallisen osallisuuden keskeisenä ongelmana sukupuolinäkökulmasta mainittiin asunnottomuus, joka koskee erityisesti nuoria ajelehtivia maahanmuuttaja-

miehiä ja yksinhuoltajanaisia sekä syrjäytyminen, joka nousee asunnottomuuden myötä. Väkivalta nähtiin sukupuolivaikutusten arvioinnissa sukupuolittuneena ilmiönä, jossa viharikosten tekijät ja uhrin ovat useammin nuoria miehiä, kun taas lähisuhdeväkivallan uhrin useammin naisia. Terveystuella osalta keskeisiä ovat erilaiset kulttuuriin ja uskontoon liittyvät perhe- ja sukupuoliarvot, kuten myös kielitaitoon liittyvät erot, jotka ovat mahdollisia terveydenhuollon kannalta eriarvoistavia tekijöitä.

Hallituksen esitys laiksi kotoutumisen edistämisestä (HE 185/2010 vp) sisälsi sukupuolivaikutusten arvioinnin, jossa huomiota kiinnitettiin maahanmuuttajanaisten haavoittuvaan asemaan kotoutumisen kannalta. Sukupuolivaikutusten arvioinnissa naisten kotoutumisen ongelmien nähtiin kumpuavan usein erilaisista kulttuureihin liittyvistä kotiolosuhteista ja perhemalleista. Erityinen huoli esityksessä ilmaistiin puolisona maahan muuttaneiden naisten asemasta, sillä ilman puolison tukea osallistuminen kotouttamistoimenpiteisiin voi jäädä vähäiseksi.

Suomessa ulkomaalaistaustaiset naiset osallistuvat miehiä useammin kotoutumiskoulutuksiin, mitä voi selittää miesten korkeampi työllisyysaste. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan vuonna 2014 kotoutumiskoulutuksia käynnistyi yhteensä 12 305 jaksoa, joihin naisia osallistui 7 272 henkilöä ja miehiä 5 033. Ero naisten ja miesten osallistumisessa kotoutumiskoulutuksiin on ollut vuonna 2013 samansuuntainen ja tilanne on jatkunut samanlaisena myös vuoden 2015 aikana. Kuitenkin esimerkiksi kotona lapsia hoitavien äitien on todettu monessa yhteydessä jäävän helposti kotouttamista tukevien toimenpiteiden ulkopuolelle.

Hallituksen kotouttamista koskevassa toimintasuunnitelmassa (3.5.2016) yksi tavoitteista on maahanmuuttajalasten, -naisten ja -perheiden erityistarpeiden huomioiminen palveluissa. Työelämän ulkopuolella olevat maahanmuuttajat, kuten kotiäidit, saattavat usein jäädä neuvonta- ja ohjauspalvelujen ulkopuolelle ja esimerkiksi pienten lasten äidit eivät usein ehdi riittävästi tai lainkaan koulutukseen kotoutumisaikana. Naisten kouluttautuminen on kuitenkin tärkeää sekä heidän tasa-arvonsa ja itsemääräämisoikeutensa että koko perheen ja lasten kotoutumisprosessin kannalta. Lisäksi toimintasuunnitelmassa suunnataan yhdenvertaiseen liikuntaan liittyvää avustusta erityisesti naisten ja tyttöjen sekä vaikeimmin tavoitettavien ryhmien saamiseksi liikuntatoiminnan pariin.

Hallituksella on myös turvapaikkapoliittinen toimintaohjelma, jossa ei ole otettu huomioon sukupuolinäkökulmaa. Tietokoosteen laatimisen aikaan oli valmisteilla myös valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 (Valko II). Sukupuolinäkökulma on tärkeää ottaa huomioon kaikkien maahanmuuttajia koskevien ohjelmien ja strategioiden laatimisessa.

- ✓ Hallituksen kotouttamista koskeva toimintasuunnitelma: maahanmuuttajat kuntiin, koulutukseen ja työhön. 3.5.2016. TEM, OKM, YM, STM & VM.
- ✓ Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma 8.12.2015.
- ✓ Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia:
http://www.intermin.fi/download/51686_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_LOW-res_FINNISH.pdf?acef2a648154d288
- ✓ Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategian sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi:
http://www.intermin.fi/download/39675_Sukupuoli-ja_yhdenvertaisuusvaikutukset_Maahanmuuttohanke.pdf
- ✓ Maahanmuuton tulevaisuus 2020- strategia. Toimenpideohjelma:
http://www.intermin.fi/download/51993_maahanmuuton_tulevaisuus_2020_toimenpideohjelma.pdf?187934648154d288

Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys asiakas- ja hanketyössä

Sukupuolisensitiivisyys on eri sukupuoliin kulttuurisesti ja sosiaalisesti liitettyjen oletusten, ennakkoluulojen ja käsitysten tunnistamista arkisessa toiminnassa ja puhetavoissa. Turvataitoja nuorille oppaassa määritellään sukupuolisensitiivinen lähestymistapa. Oppaan mukaan sukupuolisensitiivisessä lähestymistavassa tiedostetaan ja tunnustetaan sukupuolen merkitys yhteiskunnassa, mutta sukupuoleen liitettäviä odotuksia, rajoituksia ja arvotuksia ei vahvisteta, vaan pikemminkin puretaan omassa toiminnassa. Sukupuolisensitiivisyys ei siten tarkoita sukupuolen neutralointia tai häivyttämistä. (Aaltonen 2012, 25.) Sukupuolisensitiivisyys voidaan määritellä myös herkkyydeksi tunnistaa omassa toiminnassaan tiedostamattomia tekijöitä, jotka vaikuttavat suhtautumisessa miehiin ja naisiin.

Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa herkistymistä henkilöiden taustojen merkittävyydelle. Se ei vaadi itselle tuntemattoman kulttuurin täydellistä opettelemista, vaan ihmisten aitoa kohtaamista, joka usein lievittää tuntemattoman edessä koettua varauksellisuutta. Vieraaksi koettu kulttuuritausta voi tuoda asiakas- ja hanketyöhön haasteita ja toisaalta myös herättää erilaisia ennakkoluuloja. Huomionarvoista kuitenkin on, että vaikka jokainen ihminen on jonkin kulttuurin edustaja, hän on samalla myös yksilö. Esimerkiksi väkivallan vastaisessa työssä kulttuurisensitiivisyys on väkivallan ennaltaehkäisyä edellytys. (Lidman 2015, 191.)

Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työote edellyttää työntekijältä sukupuolirooleihin ja muiden kulttuurien edustajiin liittyvien käsitysten tiedostamista ja omaa toimintaa ohjaavien stereotyyppien kriittistä tarkastelua. Esimerkiksi ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014 -tutkimus tunnistaa tarpeen sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyydelle. Tutkimuksessa todetaan, että pakolaisena maahan tulleiden naisten määrän lisääntyessä on vahvistettava sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden osaamista naisten kulttuurisensitiivisessä kohtaamisessa, ohjauksessa ja hoitotyössä (Nieminen, Sutela & Hannula 2015, 161).

Monikansallisiin ja transnationaaleihin kohtaamisiin eri tilanteissa liitetään toisinaan myös transnationaalisen osaamisen näkökulma, jota voidaan soveltaa esimerkiksi terveydenhuollossa. Se on yleispätevä kehys kaikkiin terveydenhuollon kohtaamisiin, koska siinä ei edellytetä kulttuurispesifistä toimintatapaa. Tämän vuoksi terveydenhuoltohenkilöstöltä ei välttämättä edellytetä eri kulttuurien tuntemusta, vaan sen sijaan aitoa ja kokonaisvaltaista kiinnostusta maahanmuuttaja-asiakkaan tilanteeseen. Tähän saattaa liittyä tiettyjen kulttuuristen piirteiden huomioimista yksilön itsensä määrittämänä sekä samaan kansalliseen ryhmään kuuluvien henkilöiden yksilöllisten erojen huomioimista. Transnationaalisessa osaamisessa korostuu potilaan osallisuus, ihmisen oma kertomus, dialoginen vuorovaikutus sekä keskinäisen tiedonsiirron ja yhteisymmärryksen merkitys yhtenevään hoitotulokseen ja hyvään hoitotulokseen pääsemiseksi. (Sainola-Rodriguez 2009.)

Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyttä painottavia hankkeita ja projekteja ovat esimerkiksi Qutomo-hanke sekä paikallisten setlementtiyhdistysten ylläpitämät Tyttöjen Talot eri puolilla Suomea. Qutomo-hankkeessa rakennettiin kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolku ja hankkeessa tuotettiin opas kotoutumisen parissa työskenteleville. Tyttöjen Talo on tytöille suunnattu nuorisotila, jossa tehdään sukupuoli- ja kulttuurisensitiivistä sosiaalista nuorisotyötä.

- ✓ Aaltonen, Jussi (2012) Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Tampere: THL.
- ✓ Lidman, Satu (2015) Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- ✓ Nieminen, Tarja & Sutela, Hanna & Hannula, Ulla (toim.). Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Tilastokeskus, 2015.
- ✓ Sainola-Rodriguez, Kirsti (2009) Transnationaalinen osaaminen. Uusi terveydenhuoltohenkilöstön osaamisvaatimus. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet 172. Kuopion yliopisto.

4.3 Väkipalta ja rikokset sukupuoliinäkökulmasta

Seuraavaksi tarkastellaan väkipaltaa ja rikoksia sukupuoliinäkökulmasta syventyen erityisesti rikoksen uhrin aseman parantamiseen. Hallitus on hallitusohjelmassaan sitoutunut parantamaan rikoksen uhrin asemaa rikosprosessissa lainsäädäntöä kehittämällä. Kehittämistyö pohjautuu kansallisten tavoitteiden lisäksi kansainvälisiin velvoitteisiin ja suosituksiin.

Toinen teema, johon seuraavissa luvuissa keskitytään, on naisiin kohdistuva väkipalta. Väkipalta on sukupuoliittunut ilmiö, ja Suomessa naisiin kohdistuva väkipalta on valitettavan yleistä. Tässä tietokoosteessa väkipalttaa tarkastellaan erityisesti lähisuhde- ja perheväkipallan ja seksuaalisen väkipallan näkökulmista.

Naisiin kohdistuvan väkipallan ja lähisuhdeväkipallan vähentäminen on osa hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa 2016–2019. Tasa-arvo-ohjelmassa naisiin kohdistuva väkipalta ja lähisuhdeväkipalta tunnustetaan yhdeksi suurimmaksi tasa-arvon ongelmakohtaksi Suomessa. Hallituskauden tavoitteena on varmistaa Istanbulin sopimuksen toimeenpano. Tavoitteena on myös ottaa naisiin kohdistuvan väkipallan ja lähisuhdeväkipallan uhrien ja tekijöiden palvelut osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja sekä luoda yhtenäinen palveluketju seksuaalisen väkipallan uhreille. Tarkoituksena on lisäksi täsmentää sovitteluun ohjaamista ja sovittelun rajaamista naisiin kohdistuvan väkipallan ja lähisuhdeväkipallan tapauksissa. (STM 2016:4.)

Naisiin kohdistuvan väkipallan yleisyyteen ovat kiinnittäneet huomiota esimerkiksi CEDAW-komitea sekä naisjärjestöt Pekingin toimintaohjelman toteutumista seuraavassa raportissaan. CEDAW-komitea on ilmaissut huolensa Suomen osalta muun muassa siitä, että naisiin kohdistuvien väkipaltatapausten määrä pysyy korkeana ja että turvakoteja ja turvakotipalveluja ei ole riittävästi vastaamaan väkipallan uhrien tarpeisiin. Komitean mukaan julkinen keskustelu perheväkipallasta perustuu sukupuolineutraaliin kieleen, joka väheksyy sitä, että perheväkipalta on selkeä ja suhteeton ilmenemä naisiin kohdistuvasta syrjinnästä. Komitea on huolissaan myös siitä, että Suomesta puuttuu tehokas institutionaalinen järjestelmä, jolla koordinoidaan, seurataan ja arvioidaan hallitustason toimia naisiin kohdistuvan väkipallan estämiseksi ja käsittelemiseksi. (UN 2014, 4–6.)

Myös naisjärjestöjen CEDAW-seurantaraportissa kiinnitetään erityistä huomiota naisiin kohdistuvan väkipallan yleisyyteen Suomessa. Esimerkiksi eurooppalaisessa vertailussa Suomi sijoittuu aivan tilastojen synkimpään päähän sekä nykyisen tai entisen kumppanin tekemää fyysistä ja/tai seksuaalista väkipalttaa kokeneiden naisten osuudessa että niiden naisten osuudessa, jotka ovat kokeneet aikuisen tekemää fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkipalttaa jossakin muodossa alle 15-vuotiaana. (Naisjärjestöjen Keskusliitto 2015, 12.)

Perhe- ja lähisuhdeväkipallan ehkäisy

Lähisuhde- ja perheväkipalta tarkoittaa, että henkilö on väkipaltainen nykyistä tai entistä kumppaniaan, lastaan, lähisukulaistaan tai muuta läheistään kohtaan. Lähisuhde- ja perheväkipalta voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen tai kuolemaan. Ilmeisimpien väkipallantekojen lisäksi lähisuhde- ja perheväkipalttaa on myös laiminlyönti ja tekemättä jättäminen. Lähisuhde- ja perheväkipalta kohdistuu kaikissa yhteiskunnissa usein naisiin ja lapsiin, ja se on kansanterveysongelma, joka koskettaa kaikkia yhteiskuntaluokasta, kulttuurista, ikäluokasta ja sukupuolesta riippumatta.

Lähisuhde- ja perheväkipallan ilmenemismuotoja ovat parisuhdeväkipalta, seurusteluväkipalta, lapsen kaltoinkohtelu, kunniaan liittyvä väkipalta, ikääntyneisiin kohdistuva väkipalta ja vammaisiin kohdistuva väkipalta. Myös väkipallan muodot ovat erilaisia ja väkipaltaiset teot voivat olla luonteeltaan fyysisiä, seksuaalisia tai psyykkisiä tai kyse voi olla perustarpeiden tyydyttämisen estämisestä tai laiminlyönnistä. Esiintyvä väkipalta voi olla fyysistä, henkistä, seksuaalista tai taloudellista väkipalttaa, kaltoinkohtelua ja laiminlyöntiä tai kulttuurista tai uskonnollista väkipalttaa. Perhe- ja lähisuhdeväkipallassa useimmat väkipallan muodot ilmenevät yleensä samaan aikaan ja limittäin.

Tilastokeskuksen (SVT, Rikos- ja pakkokeinotilasto) mukaan vuonna 2015 viranomaisten tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 8 800 uhria, joista 68 prosenttia oli naisia. Miehiä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäillyistä oli 78 prosenttia. Vuoden 2015 perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksia oli 8 800 ja niissä oli 6 900 eri uhria. Uhreista noin 1 300 oli henkilöitä, jotka joutuivat perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhriksi useammin kuin kerran vuoden 2015 aikana. Vuonna 2012 parisuhteesta olevista naisista kymmenen prosenttia ja miehistä kuusi prosenttia ilmoitti joskus elämänsä aikana kokeneensa fyysisistä väkivaltaa nykyisen parisuhdekumppaninsa taholta. Poliisille tapauksista ilmoitettiin vain harvoin. Naisiin kohdistuneista väkivaltatapauksista 10 prosenttia ja miehiin kohdistuneista tapauksista 3 prosenttia tuli poliisin tietoon. (Danielsson & Salmi 2013.)

Lähisuhde- ja perheväkivaltatyön suunnittelu ja ohjaus on sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla. Ministeriön sivujen mukaan tavoitteena on valtakunnallisen palvelujärjestelmän kehittäminen niin, että se pystyy tarjoamaan lähisuhde- ja perheväkivallan eri osapuolille palveluja ja tukea asuinpaikasta riippumatta. Myös ennaltaehkäiseviä työtapoja kehitetään aktiivisesti. Valtakunnallista perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyötä koordinoi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Lähisuhde- ja perheväkivallan vähentämiseen liittyvää työtä tukee ja sovittaa yhteen poikkihallinnollinen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemisen virkamies-työryhmä.

Vastuu ehkäisevän väkivaltatyön suunnittelusta ja tarvittavien palvelujen järjestämisestä kaikille väkivallan uhreille ja tekijöille sekä väkivallalle altistuneille kuuluu Suomessa kunnille. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön tulee sisältyä kuntien hyvinvointistrategioihin ja turvallisuussuunnitelmiin omana toimintaohjelmanaan. Jokaisessa kunnassa tulee myös olla virallisesti nimetty väkivallan ehkäisytyön koordinaattori, joka huolehtii poikkihallinnollisen ja moniammatillisen työn toimivuudesta.

Yksi lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille tarjottavista palveluista on eri puolilla Suomea toimivat turvakodit. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2016–2019 (STM 2016:4) toimenpiteenä on varmistaa Istanbulin sopimuksen toimeenpanon eteneminen, turvakotiverkoston vahvistaminen ja ympärivuorokautisen auttavan puhelimen käynnistäminen. Turvakotipalvelut kuuluvat väkivaltatyöhön, jonka tarkoituksena on ehkäistä lähisuhde- ja perheväkivaltaa sekä korjata sen aiheuttamia vaurioita (Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuosituksen, 12). Selvityksessä turvakotipalveluiden nykytilasta ja tarpeesta (2014) käy ilmi, että turvakotipalveluiden kehittämisessä ensiarvoisen tärkeää olisi lisätä turvakotien määrää sekä etsittävä ratkaisuja harvaan asuttujen Pohjois- ja Itä-Suomen palvelujen saatavuuden parantamiseksi. Ongelmia on aiheuttanut myös tiheään asuttujen kaupunkialueiden väestön riittävien turvakotipalvelujen takaaminen.

Vuonna 2015 voimaan tullut laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle (1354/2014) siirsi vastuun turvakotipalvelujen rahoituksesta valtiolle. Lain mukaan turvakoti on ympärivuorokautinen, asiakkaalle maksuton kriisityön yksikkö, johon lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeva henkilö tai perhe voi mennä oma-aloitteisesti tai viranomaisen tai muun tahon ohjaamana ja tarvittaessa myös nimettömänä. Kesäkuun 2015 alussa voimaan tuli myös asetus, jossa määritellään pätevyysvaatimukset turvakotien henkilöstölle.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma vuosille 2012–2015 (2010–2015) toteutettiin neljän eri ministeriön ja hallinnonalan yhteistyönä. Ohjelma sisälsi yhteensä yli 60 konkreettista osahanketta ja toimenpidettä, joiden tavoitteena oli ehkäistä väkivaltaa, suojella ja tukea uhria sekä saattaa rikoksenteijä vastuuseen. Ohjelmassa kehitettiin vakavaa parisuhdeväkivaltaa kokeville tai sen uhan alla eläville moniammatillinen riskinarvioinnin malli (MARAK) sekä ohjeet sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnalle lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi (Siukola 2014). Lähisuhde- ja perheväkivallan vähentäminen ja ehkäisy on ollut tavoitteena myös Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa (KASTE 2012–2015) ja Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa 2012–2015.

- ✓ Danielsson, Petri & Salmi, Venla (2013) Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 — Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. OPTL:n verkkokatsauksia 34/2013. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- ✓ Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019. Julkaisuja 2016:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- ✓ Lähisuhde ja perheväkivallan ehkäiseminen (viitattu 25.7.2016) <http://stm.fi/lahisuhde-ja-perhevakivalta>
- ✓ Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Julkaisuja 2010:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- ✓ Selvitys turvakotipalveluiden nykytilasta ja tarpeesta 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (viitattu 25.7.2016) <https://www.thl.fi/documents/863554/1818645/Turvakotiselvitys+15.8.2014+valmis.pdf/d268724f-77d8-44cf-9d80-b2a1fe8eccd4>
- ✓ Siukola, Reetta (2014) Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveys-työ. Opas 34/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).
- ✓ Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkajulkaisu]. ISSN=2342-9151. 15 2015. Helsinki: Tilastokeskus. (viitattu 10.8.2016) http://www.stat.fi/til/rpk/2015/15/rpk_2015_15_2016-05-30_tie_001_fi.html
- ✓ Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuositukset. Ohjaus 11/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lue lisää: Tasa-arvotiedon keskus: Sukupuolistunut väkivalta (<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/sukupuolistunut-vakivalta>)

Seksuaalisen väkivallan ehkäisy ja uhrin auttaminen

Seksuaalinen väkivalta on seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa väkivaltaa, joka voi olla niin läheisen henkilön, tuttavien kuin tuntemattoman tekemää. Sitä käsitellään usein erikseen, sillä sitä pidetään erityisen haavoittavana väkivallan muotona silloinkin, kun varsinaiset fyysiset vammat jäävät vähäisiksi. Myös lainsäädännössä seksuaalirikokset on määritelty erikseen.

Seksuaalista väkivaltaa on esimerkiksi ahdistelu, lähentely, häirintä, koskettelu, pakottaminen nöyryyttäviin tai epämiellyttäviin seksuaalisiin tekoihin, seksiin pakottaminen, insesti ja raiskaus. Seksuaalirikoksiksi laissa on määritelty muun muassa raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalinen ahdistelu. Seksuaalinen häirintä on puolestaan tasa-arvolaissa kiellettyä syrjintää. Seksuaalinen väkivalta kohdistuu useimmiten naisiin ja tyttöihin.

Seksuaalisen väkivallan osalta tasa-arvokeskustelussa on kiinnitetty huomiota muun muassa erityis- palveluiden saatavuuteen sekä uhrien oikeudelliseen asemaan. Tällä hetkellä esimerkiksi poliisille tehdyistä raiskausilmoituksista vain pieni osa johtaa tuomioon.

Seksuaalista väkivaltaa pidetään erityisen haavoittavana väkivallan muotona, sillä se loukkaa syvästi ihmisen intimitteettiä ja oikeutta määrätä omasta ruumiistaan ja seksuaalisuudestaan. Seksuaalisen väkivallan seuraukset ovat pitkäkestoisia. Ne johtuvat sekä väkivallan aiheuttamista vammoista, teon synnyttämistä häpeän, syyllisyyden ja haavoittuvuuden tunteista että esimerkiksi siitä, miten uhri saa apua ja miten hänet kohdataan toipumisen ja oikeusprosessin eri vaiheissa.

Seksuaalisen väkivallan uhrin auttamiseksi on laadittu valtakunnalliset suositukset (Nipuli & Bildjuschkin 2016), joiden tavoitteena on auttaa sairaanhoitopiirejä ja jatkossa sote-palveluista vastaavia maakuntia luomaan alueellisia hoitoketjuja raiskauksen tai muun seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan uhreille. Hoitoketjun avulla voidaan yhtenäistää käytäntöjä ja lisätä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä alueellisesti että maan kattavasti. Alueellisen hoitoketjun luominen voi myös paljastaa mahdolliset puutteet palveluissa ja auttaa niiden kehittämistä. Suositukset perustuvat olemassa oleviin ohjeistuksiin kuten teemaan liittyviin Käypä hoito -suosituksiin, Lääkärin tietokantojen artikkeleihin raiskauksen uhrin hoitamisesta, Raiskatun

akuuttiapu (RAP) -kansion ohjeistuksiin, järjestöjen tuottamiin laadukkaisiin materiaaleihin ja aikaisempiin hoitoketjukuvauxiin.

- ✓ Nipuli, Suvi & Bildjuschkin, Katriina (2016) Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa ko-
keneen auttamiseksi. Ohjaus 5/2016. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Lue lisää: Tasa-arvotiedon keskus: Seksuaalinen väkivalta (<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/sukupuolistunut-vakivalta/sukupuolistuneen-vakivallan-muotoja/seksuaalinen-vakivalta>)

Rikoksen uhrin aseman parantaminen

Rikoksen uhrin aseman kehittäminen on 2000-luvulla noussut yhä keskeisemmäksi osaksi kriminaalipoli-
tiikkaa. Vuonna 2012 Euroopan unioni hyväksyi direktiivin rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua
koskevista vähimmäisvaatimuksista (2012/29/EU). Suomessa lainsäädäntömuutokset tulivat voimaan maa-
liskuussa 2016.

Kansallinen rikosuhripolitiikka ja uhrien tukipalvelut -hanke asetettiin vuonna 2013 kehittämään kansalli-
nen strategia rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestämiseksi ja niiden edellyttämän rahoituksen turvaami-
seksi sekä edistämään hallitusohjelmakirjausten sekä kansainvälisten velvoitteiden ja suositusten toteutu-
mista koordinoitusti. Hankkeessa huomiota kiinnitetään yleisiin uhripalveluihin, mutta myös erityisiin
tukipalveluihin, joilla vastataan haavoittuvassa asemassa olevien uhrien erityistuen tarpeisiin.

Rikoksen uhrin tukipalvelut järjestetään Suomessa pitkälti kolmannen sektorin toimin. Kuntien tehtävänä
on turvata kansalaisille riittävät palvelut eri elämäntilanteissa. Rikoksen uhrin näkökulmasta tarvittavia
palveluita ovat esimerkiksi kunnan tarjoamat sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten sosiaalipäivystys, lääkäri,
sairaalahoito, fyysinen ja psyykinen kuntoutus sekä toimeentulotuki. (Uhripoliittisen toimikunnan välira-
potti, 12–13.)

Oikeusministeriö asetti lokakuussa 2015 työryhmän edistämään uhridirektiivin mukaisen rikoksen uhrin
tiedonsaantioikeuden toteutumista. Työryhmän tehtävänä oli tuottaa viranomaisten viestintää varten sisältö,
jolla annetaan tietoa rikoksen uhreille ja muille kansalaisille uhrien oikeuksista ja tukipalveluista sekä val-
mistella ehdotus uhreille kohdennettavan viranomaisviestinnän kehittämiseksi. Työryhmä laati viranomais-
viestinnän kehittämiseksi ehdotuksen (OM 23/2016), jossa muun muassa todetaan, että viranomaisten tulisi
tarkastella käytössä ja suunnitteilla olevat lomakkeet uhrin tiedonsaannin näkökulmasta ja uhreille ja kansa-
laisille tulisi tarjota pääsy tietoon sähköisesti. Lisäksi tukipalveluihin ohjaamista tulisi tehostaa ja uhrin
tarpeet huomioida paremmin tuomioistuinten kutsuissa ja järjestelyissä.

Työryhmän ehdotuksissa (OM 23/2016) ei mainita erikseen sukupuolta, mutta mietintö sisältää uhripoliitti-
sen toimikunnan ehdotuksen hyvistä menettelytavoista. Uhripoliittisen toimikunnan mukaan palveluihin
ohjaaminen on palveluiden tavoitettavuuden ja saatavuuden kannalta olennainen kysymys ja palveluihin
ohjaamiseen kytkeytyy vahvasti myös laajempi viestintä uhrien tarvitsemista palveluista. Tällä hetkellä
uhripalveluihin ohjataan selkeästi eniten lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten naispuolisia uhreja.

Uhridirektiivin täytäntöönpanolla on arvioitu olevan sukupuolivaikutuksia. Ehdotuksella asianomistajalle
tehtävästä henkilökohtaisesta arvioinnista parannetaan haavoittuvassa asemassa olevan uhrin asemaa. Eh-
dotetut säännökset ovat sukupuolineutraaleja, mutta niillä olisi myönteisiä sukupuolivaikutuksia erityisesti
naisiin kohdistuvan väkivallan, kuten lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten, uhrien asemaan. Myös eh-
dotetulla asianomistajan henkilökohtaisella arvioinnilla voidaan arvioida olevan myönteisiä sukupuoliva-
ikutuksia. Direktiivi edellyttää, että arvioinnissa otetaan huomioon asianomistajan sukupuoli ja sukupuoli-
identiteetti tai sukupuolen ilmaisu sekä sukupuolinen suuntautuminen. Lisäksi arvioinnissa olisi kiinnitettä-
vä huomiota muun ohella etenkin seksuaalisen väkivallan tai hyväksikäytön, läheisväkivallan tai sukupuoli-
leen perustuvan väkivallan ja ihmiskaupan uhreihin. (OM 30/2015, 17.)

Rikoksen uhrien asemaa etenkin naisiin kohdistuvien väkivaltarikosten ja muiden vastaavien rikosten käsit-
telyssä pyrittiin parantamaan myös esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksessa. Halli-
tuksen esitys (HE 222/2010 vp) sisälsi sukupuolivaikutusten arvioinnin, jossa kiinnitettiin huomiota muun

muassa miesten suurempaan osuuteen rikoksista epäillyistä sekä naisten osalta korostuneeseen osuuteen erityisesti seksuaalirikosten asianomistajina.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnössä todettiin, että esimerkiksi kuulustelun nopea toimittaminen jo tekopaikalla voisi edistää rikoksen selvittämistä muun muassa tapauksissa, joissa rikoksesta epäilty saattaa pyrkiä vaikuttamaan asianomistajan kertomukseen. Muun muassa epäiltyyn perhe- tai parisuhdeväkivaltaan liittyvät asiat ovat tällaisia tapauksia. Lisäksi tutkinnanjohtajalle tai viralliselle syyttäjälle tulisi asettaa velvollisuus tehdä tuomioistuimelle esitys oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle tiettyjen rikosten käsittelyssä. Epäillyn läsnäolo voi seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten tutkinnassa aiheuttaa kuulusteltavalle asianomistajalle kärsimystä tai sitä vastaavaa haittaa. Esiityksen mukaan harkitessa toisen henkilön kuulusteluun osallistumisen sallimista on otettava huomioon hienotunteisuusnäkökohdat ja se, että epäillyn läsnäolosta ei saa aiheutua kärsimystä tai sitä vastaavaa muuta haittaa asianomistajalle. (OM 2009:2, 267–268.)

Naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva Istanbulin sopimus tuli Suomessa voimaan 1.8.2015. Istanbulin sopimuksen tavoitteet ovat väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen, uhrien suojelu sekä väkivallantekijöiden saattaminen syytteeseen. Ennen Istanbulin sopimusta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on pyritty vähentämään ja ehkäisemään esimerkiksi Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmassa 2012–2015.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmassa käynnistetyt toimet ovat oikeansuuntaisia, mutta riittämättömiä toimeenpanemaan Istanbulin sopimuksen. Sopimuksen toimeenpano näyttää muodostuvan aliresursoiduksi ja on vielä epäselvää, miten väkivallan uhrien tukipalvelut saadaan sote-uudistuksen sisään. Selkein puute tällä hetkellä on uhrien tukipalveluiden heikko tila (esim. turvakotipalvelut, päivystävä puhelin ja seksuaalisen väkivallan uhrien tukipalvelut). Yksi suurimpia haasteita on myös väkivallan huomioimisen ja siihen puuttumisen saaminen rakenteisiin sekä tiedon jalkauttaminen kuntien peruspalveluihin ja alueellisiin palveluihin. (Törmä & Pentikäinen 2016, 64–65.)

- ✓ Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus. Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 2009:2. Helsinki: Oikeusministeriö.
- ✓ Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Julkaisuja 2010:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- ✓ Rikoksen uhrin tiedonsaannin edistäminen. Työryhmän ehdotus. Mietintöjä ja lausuntoja 23/2016. Helsinki: Oikeusministeriö.
- ✓ Rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestäminen ja rahoittaminen. Uhripoliittisen toimikunnan väliraportti. Mietintöjä ja lausuntoja 3/2014. Helsinki: Oikeusministeriö.
- ✓ Törmä, Sinikka & Pentikäinen, Merja (2016) Tavoitteena naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta vapaa Suomi. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmasta Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon. Raportteja ja muistioita 2016:15. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- ✓ Uhridirektiivin täytäntöönpano. Mietintöjä ja lausuntoja 30/2015. Oikeusministeriö.

5 Arviointi ja suositukset

Tässä osiossa arvioidaan lyhyesti tässä tietokoosteessa käsiteltyjen teemojen kannalta sukupuolen mukaan eritellyn tiedon saatavuutta ja kattavuutta. Lisäksi annetaan joitakin vinkkejä ja suosituksia sukupuolen mukaan eritellyn tiedon kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi ministeriöissä.

Tietoa eri teemoista suhteellisen paljon ja kattavasti

Tarkastelu osoittaa, että tietoa tämän tietokoosteen teemoista on olemassa sukupuolen mukaan eriteltynä suhteellisen paljon. Suorat ja yksinkertaiset vastaukset siihen, miten esimerkiksi eri kärkihankkeet ja reformit kohdentuvat ja vaikuttavat sukupuolten kannalta ja miten nämä vaikutukset tulisi ottaa huomioon valmistelussa, on kuitenkin vähemmän saatavilla. Monesti valmistelutyössä joudutaankin punnitsemaan erilaisia vaihtoehtoja riittävän taustatiedon hankkimiseksi päätöksenteon tueksi.

Sukupuolinäkökulmasta hyödyllisen tiedon saatavuuden suhteen tilanne vaihtelee eri teemojen osalta. Sukupuolten tasa-arvon edistämisestä ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta, esimerkiksi siitä mihin sukupuolten tasa-arvon edistäminen Suomessa pohjautuu ja miten sitä käytännössä toteutetaan, on saatavilla runsaasti yleistä tietoa. Näitä tietoja on koottu yhteen luvuissa 3 ja 4.1.

Monista tämän tietokoosteen teemoista on saatavilla hyvin tietoa. Esimerkiksi maahanmuuttajista on paljon tietoa sukupuolen mukaan eriteltynä, mutta haasteena on vielä muiden ihmisten välisiä eroja tuottavien tekijöiden huomioiminen heitä koskevien tietojen erittelyssä. Myös sukupuolittuneesta väkivallasta on saatavilla kattavasti tietoa, mutta seurannan kehittäminen on edelleen tärkeää.

- Tasa-arvotietoa maahanmuuttajista elämän eri osa-alueilla (työelämä, koulutus, poliittinen osallistuminen, terveys ja hyvinvointi) on saatavilla runsaasti ja tietoa on koottu yhteen.
- Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen joukko ihmisiä ja heidän taustansa ja maahantulon syynsä, kuten myös esimerkiksi ikä, kansallisuus, kieli ja koulutustaso voivat vaihdella merkittävästi. Maahanmuuttajien joukon heterogeenisyys on otettava huomioon heitä koskevien tasa-arvokysymysten tarkastelussa, sillä eri ryhmien väliset tilanteet voivat vaihdella suuresti.
- Huomionarvoista on, että vuonna 2015 saapuneet turvapaikanhakijat eivät ole vielä mukana suuressa osassa tilastoista ja tutkimuksista, joten tarkkaa tietoa heidän tilanteestaan ei ole.
- Maahanmuuttajia koskevaa tutkimusta ja tietoa on paljon saatavilla, joten ongelma ei ole niinkään tiedon löytäminen, vaan sen hyödyntäminen ja soveltaminen eli käyttöönotto asioiden suunnittelussa, valmistelussa ja toimeenpanossa.
- Rikoksen uhrin aseman parantaminen on noussut 2000-luvulla kriminaalipolitiikan keskiöön. Rikoksen uhrin asemaa on tarkasteltu sukupuolinäkökulmasta.
- Sukupuolittuneesta väkivallasta on saatavilla melko hyvin tietoa. Kuitenkin väkivallan erityispiirteitä (esim. naisiin kohdistuva väkivalta) tulisi seurata säännöllisesti etenkin haavoittuvimpien ryhmien osalta.
- Erityisen haavoittuvassa asemassa rikoksen uhrin näkökulmasta ovat lähisuhde- ja perheväkivallan sekä seksuaalisen väkivallan uhrin, jotka tarvitsevat yleisiä tukipalveluita, mutta myös erityisiä tukipalveluita.
- Kunnat tarjoavat tällä hetkellä rikoksen uhrille tärkeitä palveluita, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluita, jotka pitävät sisällään sosiaalipäivystyksen, lääkärin palvelut, sairaalahoidon,

fyysisen ja psyykkisen kuntoutuksen sekä toimeentulotuen. Lähisuhde- ja perheväkivallan tukipalveluissa kolmannen sektorin rooli on edelleen suuri.

- Sote-uudistus tulee vaikuttamaan väkivallan uhrien tukipalveluihin ja niiden järjestämiseen. Tässä uudistuksessa vuonna 2015 voimaan tulleen Istanbulin sopimuksen täysimääräisen toimeenpanon varmistaminen on tärkeää.
- Rikosten uhrien tukipalveluista, kuten turvakotien käytöstä ja tarpeesta tarvitaan lisää seurantatietoa. Turvakotipalvelujen siirtyminen valtion vastuulle parantaa niiden seurantaa.

Kaikkia tässä tietokoosteessa käsitellyistä teemoista tulisi tarkastella myös sukupuolen moninaisuuden ja muiden ihmisten välisiä eroja tuottavien tekijöiden suhteen. Tietoa sukupuolen moninaisuuden ja väestöryhmittäisten erojen näkökulmasta ei ole toistaiseksi juuri saatavilla esimerkiksi maahanmuuttajien osalta.

On toki huomattava, ettei tätä tietokoostetta varten tehty tarkastelu kata kaikkea olemassa olevaa kansallista tai kansainvälistä tietoa ja kokemuksia näistä aiheista. Kuitenkin se edustaa luultavasti melko hyvin julkisissa lähteissä kohtuullisen helposti saatavilla olevan tiedon kokonaisuutta. Aiheet ovat kuitenkin laajoja ja erikseen niistä kuhunkin keskittyminen olisi voinut tuottaa laajemman ja kattavamman tietoaiteiston.

Tiedon kehittämisen näkökohtia

Sukupuolen mukaan eriteltyt tilastot ja muut taustatiedot ovat välttämättömiä sukupuolivaikutusten arvioinnin, tasa-arvoanalyysien ja sukupuolten tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden toteutukselle. Pääsääntö on se, että kaikki ihmisiä koskeva tieto, esimerkiksi tilastot ja muut yhteenvedot ja tarkastelut, esitetään aina sukupuolen mukaan eriteltynä. Pelkkä erittely ei kuitenkaan riitä vaan on myös tarkasteltava sitä, mistä mahdolliset sukupuolten väliset erot johtuvat ja miten ne vaikuttavat. Tarkempaa analysointia vaatii myös se, miten sukupuolten väliset erot vaihtelevat eri väestöryhmien osalta ja miten sukupuolen erilaiset yhteiskunnalliset ja yksilöön liittyvät ulottuvuudet ja sukupuolen moninaisuus voidaan ottaa huomioon tarkasteltavassa asiassa.

Yksi vaihtoehto on tuottaa tietoa valmistelutyön tueksi tätä tietokoostetta vastaavan taustaselvityksen avulla. Taustaselvityksessä käydään läpi olemassa oleva tieto ja tilastot sukupuolinäkökulmasta ja tarkastellaan sen sovellettavuutta ja hyödyllisyyttä valmisteltavana olevan asian kannalta. Toinen vaihtoehto on hankkia ja tuottaa tietoa valmistelutyön kaikissa vaiheissa. Tässä keinoina voivat olla esimerkiksi asiantuntijakuulemiset, tietoa tuottaville tahoille annetut toimeksiannot ja erilliset selvitykset sekä valmistelijan tai valmisteluryhmän oma arviointi kyseisen asian asiantuntijoina. Parhaimmillaan nämä kaikki menetelmät ovat valmistelutyön aikana käytössä.

Yleiset suositukset sukupuolen mukaan eritellyn ja analysoidun tiedon hankkimisesta ja käytöstä ovat kirjattu ministeriöille tarkoitettuun Sukupuolisilmäläsit käytössä -oppaaseen (STM 2009:13, 27). Ohjeet käsittelevät pääasiassa tilastoja, mutta ovat sovellettavissa myös muuhun valmistelun ja päätöksenteon tukena käytettävään tietoon.

1. Määrittele: Tilastotarpeet riippuvat pitkälti siitä, mikä on valmisteltava asia ja miten se määritellään ja rajataan. Mieti, mitä tilastoja tarvitset sukupuolinäkökulman huomioon ottamiseksi ja mistä niitä saat.
2. Tilaa: Pyydä ihmisiä koskevat tiedot ja tilastot aina sukupuolen mukaan eriteltynä ja analysoituina.
3. Tee: Kun laadit tilastoja, selvitä ja esitä kaikissa ihmisiä koskevissa asioissa erikseen naisten ja miesten tilanne. Tee näin myös silloin, kun aiheella ei näyttäisi olevan sukupuolten kannalta merkitystä.
4. Analysoi: On tärkeää nostaa esiin sukupuolten väliset erot ja yhtäläisyydet. Tärkeää on myös miettiä, mistä ne johtuvat ja mitä merkitystä niillä on valmisteltavan asian kannalta.

5. Hyödynnä: Ota keskeiset havainnot ja johtopäätökset huomioon kaikessa valmistelutyössä.
6. Raportoi: Esitä raporteissa ja julkaisuissa keskeiset tulokset johdonmukaisesti sukupuolen mukaan eriteltyinä. Myös seurantatiedot on hyvä antaa sukupuolittain eriteltyinä silloinkin, kun niitä ei ole erikseen pyydetty.

Lähteet

- Aaltonen, Jussi (2012) Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Tampere: THL.
- Aaltonen, Milla & Joronen, Mikko & Villa, Susan (2009) Syrjintä Suomessa 2008. Ihmisoikeusliitto ry.
- Ahtela, Karoliina & Bruun, Niklas & Koskinen, Pirkko K. & Nummijärvi, Anja & Saloheimo, Jorma (2006) Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Helsinki: Talentum.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla (2013) Suomalaisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa 2012 — Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. OPTL:n verkkokatsauksia 34/2013. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- EMN (2016) Maahanmuuton tunnusluvut 2015. Euroopan muutoliikeverkosto (EMN) (viitattu 25.7.2016) http://www.emn.fi/files/1363/EMN_maahanmuuton_tunnusl_2015_tumma.pdf
- European Parliament (2016) Gender aspects of migration and asylum in the EU: An overview. European Parliamentary Research Service (EPRS) (viitattu 25.7.2016) [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/579072/EPRS_BRI\(2016\)579072_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/579072/EPRS_BRI(2016)579072_EN.pdf)
- Hallituksen kotouttamista koskeva toimintasuunnitelma: maahanmuuttajat kuntiin, koulutukseen ja työhön. 3.5.2016. TEM, OKM, YM, STM & VM.
- Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019. Julkaisuja 2016:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma 8.12.2015.
- Hansen, Saana & Sams, Anni & Jäppinen, Maija & Latvala, Johanna (2016) Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Ihmisoikeusliiton julkaisu. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Kantola, Johanna & Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (toim.) (2012) Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus.
- Klemetti, Reija & Raussi-Lehto, Eija (2013) Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. Opas: 33. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Lehti, Martti & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Danielsson, Petri & Hinkkanen, Ville & Niemi, Hannu & Sirén, Reino & Suonpää, Karoliina (2014) Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Tammerprint Oy.
- Lidman, Satu (2015) Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Lähisuhde ja perheväkivallan ehkäiseminen. (viitattu 25.7.2016) <http://stm.fi/lahisuhde-ja-perhevakivalta>
- Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia: http://www.intermin.fi/download/51686_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_LOW-res_FINNISH.pdf?acef2a648154d288
- Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategian sukupuoli- ja yhdenvertaisuus-vaikutusten arviointi: http://www.intermin.fi/download/39675_Sukupuoli-ja_yhdenvertaisuusvaikutukset_Maahanmuuttohanke.pdf
- Maahanmuuton tulevaisuus 2020- strategia. Toimenpideohjelma: http://www.intermin.fi/download/51993_maahanmuuton_tulevaisuus_2020_toimenpideohjelma.pdf?187934648154d288
- Maahanmuuttovirasto (2016) Vastaanottokeskusten asiakaspalautteen yhteenveto 2016. (viitattu 3.11.2016) http://www.migri.fi/download/70345_Vastaanottokeskusten_asiakaspalautteen_yhteenveto_2016.pdf?05c264bbe2fbd388
- Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Julkaisuja 2010:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Nieminen, Tarja & Sutela, Hanna & Hannula, Ulla (toim.). Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Tilastokeskus, 2015.
- Nipuli, Suvi & Bildjuschkin, Katriina (2016) Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen auttamiseksi. Ohjaus 5/2016. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Pekingin julistus ja toimintaohjelma. Julkaisuja 1996:6. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Pietiläinen, Marjut & Keski-Petäjä, Miina (2014) Työsyöttöjen seuranta Suomessa. Julkaisuja 54/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Rikoksen uhrin tiedonsaannin edistäminen. Työryhmän ehdotus. Mietintöjä ja lausuntoja 23/2016. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestäminen ja rahoittaminen. Uhripoliittisen toimikunnan väliraportti. Mietintöjä ja lausuntoja 3/2014. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Sainola-Rodriguez, Kirsti (2009) Transnationaalinen osaaminen. Uusi terveydenhuoltohenkilöstön osaamisvaatimus. Kuopion yliopiston julkaisu. E, Yh-teiskuntatieteet 172. Kuopion yliopisto.
- Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) (2010) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Seikkula, Minna (2012). Viranomaiskoulutus kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi. Itseopiskelumateriaali ja kouluttajan materiaali. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Selvitys maahanmuuttajajärjestöjen ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta. Raportteja ja muistioita 2016:53. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Selvitys turvakotipalveluiden nykytilasta ja tarpeesta 2014. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus. (viitattu 25.7.2016) <https://www.thl.fi/documents/863554/1818645/Turvakotiselvitys+15.8.2014+valmis.pdf/d268724f-77d8-44cf-9d80-b2a1fe8eccd4>
- Siukola, Reetta (2014) Miten puuttunut lähisuhdeväkivaltaan? Esi-merkkinä päihde- ja mielenterveys-työ. Opas 34/2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

- STM:n ohje poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta. STM/242/2015.
<http://stm.fi/documents/1271139/1367411/Ohje+poikien+ei+l%C3%A4%C3%A4ketieteellisest%C3%A4+ymp%C3%A4rileikkauksesta.pdf>
- Sukupuolisilmäläsit käytössä. Käsikirja ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi. Julkaisuja 2009:13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sukupuolivaikutusten arvioiminen lainsäädäntöhankkeissa. Julkaisuja 2007:25. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Maahanmuuttajat väestössä. [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. (viitattu 3.11.2016)
<http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=2342-9151. 15 2015. Helsinki: Tilastokeskus. (viitattu 10.8.2016)
http://www.stat.fi/til/rpk/2015/15/rpk_2015_15_2016-05-30_tie_001_fi.html
- Syrjintä Suomessa. Tietoraportti 2014. Julkaisu 7/2014. Sisäministeriö.
- Tammisalo-Savolainen, Tuuli (2009) Suojattu yhteisö: Kunniaväkivalta kollektiivisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Tauro, Tanja ja van Dijken, Marjo (toim. 2009). Kunnia konfliktina – Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin Amoralhankkeen loppujulkaisu. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 30–49.
- Tanhua, Inkeri & Mustakallio, Sinikka & Karvinen, Marita & Huuska, Maarit & Aaltonen, Milla (2015) Tietopaketti sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille. Raportteja ja muistioita 2015:22. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Tasa-arvolaki, viranomaiset ja sukupuolen moninaisuus. Esitteitä 2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Tilastokeskus (SVT) (2014) Ulkomaalaistaustainen väestö 2013. Helsinki.
- Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Päivitys 2016.
- Hallituksen julkaisusarja 2/2016. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi. Hallituksen julkaisusarja 13/2015. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuosituks. Ohjaus 11/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016 (FGM). Julkaisuja 2012:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus Suomessa (2011). Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Ihmisoikeusliitto.
- Törmä, Sinikka & Pentikäinen, Merja (2016) Tavoitteena naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta vapaa Suomi. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmasta Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon. Raportteja ja muistioita 2016:15. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Uhridirektiivin täytäntöönpano. Mietintöjä ja lausuntoja 30/2015. Oikeusministeriö.
- UN (2014) Committee's concluding observations on the 7th periodic report of Finland, 10 Mar 2014. CEDAW/C/FIN/CO/7.
- UNHCR (2016a) Global Trends. Forced Displacement in 2015. <http://www.unhcr.org/en-us/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>
- UNHCR (2016b) Initial assessment report: Protection risks and responses for women and girls in the European refugee and migrant crisis. Greece and the Former Yugoslav Republic of Macedonia. United Nations Refugee Agency (UNHCR), United Nations Population Fund and Women's Refugee Commission (viitattu 25.7.2016) <http://www.unhcr.org/569f8f419.html>
- Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Julkaisuja 2010:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Sisäministeriön julkaisu 8/2016.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2016) Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2015.